

19

Samlingar

utgifna

för

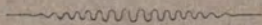
De skånska landskapens historiska och
arkeologiska förening

af

MARTIN WEIBULL.

VII.

1878.

Lund, 1877,
Fr. Berlings Boktryckeri och Stilgjuteri.

Samlingar

utgifna

för

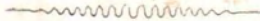
De skånska landskapens historiska och
arkeologiska förening

af

MARTIN WEIBULL.

VII.

1878.

Lund, 1877,
Fr. Berlings Boktryckeri och Stilgjuteri.

MINNEN

AF

CARL CHRISTIAN HALLING.

Dessa Minnen, som innehålla så karakteristiska tidskildringar och som alltid torde komma att utgöra källor för kännedomen om det provinsiella och kommunala lifvet i Skåne från början af århundradet, har Föreningen fått emottaga till offentliggörande af författarens anhörige genom godsegaren Ludvig Kockum.

I detta häfte meddelas första afdelningen 1799—1809; den återstående delen 1809—1824 kommer att följa i näst utkommande häfte.

När jag begynner dessa anteckningar, är deras öde icke afgjort: om de skola komma längre än i min enskilda gömma, beror af tid och omständigheter. — Men innan jag företager mig att anteckna händelser och förhållanden under min lefnad, som synts anmärkningsvärda, vill jag först framställa en kort skildring af denna. I sig sjelf icke märkvärdig, lemnar den endast ett bevis på huru en person med föga ungdomsstudier, utan slägtrelationer och utan andra gynnare än sådana, som vunnits genom flit och ihärdighet, hunnit blifva man i staten.

Vid 11 års ålder, den 17 februari 1802 inskrefs jag såsom student vid akademien i Lund. Dertill erfordrades på den tiden ett ganska litet mått af kunskaper. Den undervisning jag fått hade jag åtnjutit af enskilte lärare, från hvilka jag medförde vackra betyg; men huru beskaffade mina insigter voro, kan slutas deraf, att jag aldrig sett, än mindre läst någon grammatika, utom en latinsk, med hvilken jag likväl var föga bekant. Det oaktadt kunde jag vid studentexamen någorlunda explicera ett stycke utur Gellerts bref på tyska språket och något af en latinsk lärobok; dermed var pensum för examen fullgjordt. På kunskaper tycktes också läggas mindre vigt än på drägten, hvori examen aflades. Denna bestod, oaktadt vintertiden, af svart jacka med snören och falbolaner vid axlarna, kuäbyxor, svarta silkestrumpor och skor, svart sidenskärp om lifvet och kappa hängande på ryggen, pudradt hår, stångpiska och stålvärja. Fyra terminer eller åren 1802 och 1803 frekventerade jag akademien, hvaraf frukten endast blef examen theologicum för decanus. Nu först eftersinnades, att jag kommit för bittida till akademien. Jag blef derföre någon tid hemma för att ytterligare njuta enskild undervisning synnerligast uti latin, som lästes en timme om dagen påföljande året. Under mellantiden — och flitigare — lästes Lafontaines romaner, som då med begärlighet slukades af både lärda och olärda. För vinnandet af öfning uti svenska språkets skrifvande eller rättare för att med något sysselsättas, anställdes jag i maj 1805 på landskansliet i Malmö och dermed upphörde för mig all vidare undervisning. Dåvarande landssekreteraren Centervall träffades sällan på sitt

embetsrum, utom då han der infann sig för ankommande postens öppnande eller för underskrift af löpande expeditioner och enkla exekutorialer. Andra mål lades i hög. Expeditionen besörjdes af ett juridiskt biträde och en annan skrivvare. Jag nyttjades egentligen blott såsom kopieringsmaschin och biträdde vid registraturen af bref för flera år tillbaka. Göromålen voro också icke trägnare, än att eftermiddagarne merändels bortjollrades. Konsten att räkna ansågs den tiden endast kunna inhämtas å häradsskrifvarekontor. Jag anställdes derföre på ett sådant i början af året 1807, ehuru ändamålet förfelades. Efter att första månaden blott ha öfvats uti linjering. — att trycka blanketter till räkenskaper visste man då ej af — börjades med skrifning och till större konstfärdighet än att räkna quatuor species och något regula di tre kom ingen der.

Då landtvärnet år 1808 skulle utskrifvas bland ynglingar emellan 18 och 25 års ålder, hemkallades jag för att åter blifva landskanslist och derigenom undvika utskrifningen. Landssekreterareombyte hade under tiden skett. Den nye landssekreteraren var sjelf obehändrad uti göromålen. Jag, hans enda biträde, var alldeles okunnig, men tvangs af nödvändighetens lag att sjelf upparbeta mig. Ett år gick det för sig att besörja göromålen utan annan skrivvarehjelp än den af skolgossar på deras ferietimmar. Här gällde framför allt att förvärfva sig praktik. Genom arbete natt och dag lyckades det mig att hinna så långt, att jag till och med åren 1810 och 1811, under landssekreterarens tillfälliga frånvaro, kunde bestrida hans tjenst. Dervid bör likväl märkas, att sedan baron af Klinteberg 1811 tillträdte länsstyrelsen, han sjelf gjorde det mästa. I maj månad 1812 ansågs jag tjenlig att emottaga vikariat af magistratssekreteraretjensten i Malmö, utan att dessförinnan knappt hafva fört ett protokoll. Men genom ansträngning lyckades äfven detta, så att jag försvarligen skötte magistratssekreteraretjensten i nära 6 år. År 1812 behagade konungen tillägga mig landssekreterare namn, heder och värdighet med tur och befodringsrätt. Under tidens lopp blef jag vid uppkommen rådmansledning i Malmö år 1818 vald till en sådan tjenst med nära enhällig kallelse och erhöll straxt derefter uppdrag af landshöfdingen, baron af Klinteberg, som då tillika innehade en befattning motsvarande nuvarande distriktschefens öfver tullverket i Skåne, att dervid biträda honom såsom sekreterare, dock utan tillgodonjutande af med sysslan åtföljande lön, som fortfarande fick uppbäras af en annan. Helt oförmodadt blef jag samma år af herrar fullmäktige i riksgäldskontoret utsedd att vara en af de tre, som skulle utreda Malmö f. d. diskonts affärer, ett arbete, som fortgick vid ett här inrättadt kontor intill 1822 års slut. År 1824 bildades i Malmö ett bankens lånekontor för Skåne och Blekinge. Vid detta sökte jag kameraretjensten, men förbigicks af en förut också i dylika värf brukad, dock mindre lämplig

person. I stället öfvertalades jag att emottaga bokförarebefattningen vid den samma år här i Malmö inrättade sparbanken, till tiden den fjerde i ordningen af i landet stiftade sparbanker, en befattning, som jag bestridde till 1847 års slut. Vid högstsallig konung Carl Johans härvaro 1832 utnämndes jag till riddare af vasaorden, kallades vid 1834 och 1835 årens riksdag till riksdagsman för Malmö, utsågs under riksdagen af konungen att deltaga uti den 40 man starka tullkommittéen och valdes af borgareståndet till direktörssuppleant vid härvarande lånekontor, i hvars styrelse jag inträdde i april 1839, återvaldes vid riksdagarne 1840 och 1841 till direktör derstädes; förordnades år 1839 vid borgmästaren, lagman Falkmans inträffade sjukdom att förträta borgmästare-tjensten i Malmö från den 2 maj till slutet af året, då jag ånyo kallades till riksdagsman för Malmö och bevistade 1840 och 1841 årens riksdag, dervid hedrad med Kongl. Maj:ts nådiga förtroende att vara borgareståndets vice talman. Vid återkomsten från riksdagen låg före mig nytt förordnande af kongl. hofrätten att förvalta borgmästareembetet, hvarmed jag sedermera fortfor, till dess jag efter lagman Falkmans död genom borgerskapets enhälliga val den 7 juli 1846 kallades och den 17 oktober samma år af konungen utnämndes till borgmästare, sedan jag förut genom Kongl. Maj:ts nådiga resolution den 18 mars 1843 vunnit rättighet att söka och komma under val till dylik beställning.

Under mötet i Malmö år 1848 emellan konungarne Oscar af Sverige och Fredrik af Danmark utnämndes jag af den sednare till riddare af danska dannebrogorden och kallades i november samma år af den förre till riddare af kongl. nordstjerneorden.

När jag nu skådar tillbaka på denna min tillryggalagda bana, förekommer mig mången gång såsom en gåta, både att jag besuttit mod att den beträda och kraft att den genomvandra utan att hejdas af saknaden af för densamma nödig underbyggnad. Enda förklaringsgrunden dertill torde igenfinnas uti Försynens besynnerliga skickelse, uppenbarad uti mig förlänad flit och ihärdighet samt i en lika allmän som obegriplig tillit hos dem, med hvilka jag kommit i beröring, till en förmåga, som jag sjelf aldrig tilltrott mig utan mäst af alla betviflat.

Hvad jag med denna korta lefnadsteckning velat göra bekant tror jag mig nu hafva omnämt. Så mycket var ock nödigt för att upplysa, från hvilka ståndpunkter mina samlade erfarenheter utgå. Om jag under skildringen af dem någon gång misstager mig i fråga om tidsbestämmelser, härleder det sig deraf, att anteckningen göres till hufvudsakligaste delen ur minnet, hvilket, ehuru från ungdomen ovanligt godt, likväl lätt kan missledas, när det gäller så lång tid tillbaka. Valet af tidpunkten, med hvilken den berättelse börjar, som jag nu går att framlägga, har bestämts

deraf, att de händelser, som då tilldrogo sig, voro de första, som gjort varaktigt intryck på mitt barnasinne. Om under loppet af min berättelse, som icke gerna utan afbrott i sammanhanget kan undgå att beröra flere både lefvande och döda personer och lemna omdömen öfver dem och deras handlingar, dessa omdömen någon gång skulle blifva felaktiga, ber jag på förhand därför om tillgift i den nu — år 1848, då dessa anteckningar begynnas — oförmodade händelse, att desamma blifva offentliggjorda; då afsigten icke är, att derigenom för någon bereda obehag, må det tillika få gälla såsom ursäkt, att jag endast uttalar mig om personer och förhållanden, sådane de mig förefallit, utan anspråk på ofelbarhet.

En söndag i december år 1799 omtalades i Malmö, hurusom 1799 dåvarande stadsfiskalen, hvilken för icke längesedan börjat sin tjänstemannabana med ett allvar och en kraft, som väckt en viss ovilja, före en då företagen resa funnit sig föranlåten att uti stadshäktet inmana en sin dräng, som visat sturskhet och hotat våldföra sig på honom såsom husbonde. Stadshäktet var beläget i rådhusets nedra våning och skiljdes blott genom förstugan från ingången till Knutsalen, som den tiden fans i samma våning och mera uteslutande än nu var samlingsplatsen för stadens alla offentliga samqväm. Tillfälligtvis var samma dags afton en talrikt besökt dansassemblée anställd å Knutsalen. Aftonen var mörk. Ingen lykta upplyste då torg eller gator. Omkring klockan 7 började mycket sorl höras på torget, men ingen uppmärksamhet fästades dervid, förrän berättelse inlopp till Knutsalen, att den på torget församlade folkmassan inträngt i rådhusförstugan och utan att hindras af den der posterade militärvakten, genombrutit muren till fängelset samt derur utsläppt den häktade drängen, den de fört öfver torget förbi högvakten och genom derstädes varande port, som kunnat stängas men lemnats öppen, ned i en båt, hvori han öfverfördes till danska landet. Efter sålunda väl förrättadt ärende återvände den under tiden betydligt ökade folkmassan till torget och fortsatte sitt oväsen. Den fattade nu beslut att sönderslå alla fönster uti stadsfiskalens vid torget belägna hus, hvilket äfven utfördes. Lika våld utövades ock å ett annat honom tillhörigt hus, beläget vid Vestergatan. Nu hade folkmassan, bestående af både män och qvinnor, vuxit till sådant antal, att den trodde sig kunna göra hvad den ville och började därför tänka på sina enskilda angelägenheter, hvartill i främsta rummet hörde den då öfverklagade dyrheten på bröd; härom hördes snart höga rop ända in i danssalen, der stadens honoratiöres jemte andra befunno sig. Först sedan en väldig sten blifvit genom fönstret inkastad i salen, började man der tänka på sin säkerhet. Tjänstförrättande stadsfiskalen, sedermera rådmannen Elis Möller nedsändes på torget för att återställa ordningen, men återkom med sönderklufven hatt och förklarade sig oförmögen att uppfylla uppdraget, särdeles som folket tyckte hafva medhåll af garnisonsmanskapet. En allmän förskräckelse intog då hela sällskapet på salen. Flera bland damerna afsvimmade. Ändtligen lyckades det rådmannen, sedermera borgmästaren Nordlindh,

som stod i särdeles gunst hos gemene man att förmå folket att skingra sig och låta danssällskapet i fred begifva sig hem, hvar efter allt blef tyst kl. 11 på aftonen.

Påföljande måndagen ansågs all fara vara öfverstånden. Ingen tycktes vara beredd på något förnyadt upptråde. Till allmän bestörtning hördes emellertid åter, kl. 7 till 8 på aftonen, ett lika sorl på torget som föregående afton. Tillfälligtvis voro flera af stadens förnämste i sällskap hos en enskild man. Kommandanten grefve Gyllenborg propo- nerade här att framdraga artilleri på torget för att skingra menigheten. Tjenstgörande landshöfdingen, öfverste Toll, broder till sedermera generalguvernören exc. Toll, valde en lindrigare utväg. Han begaf sig sjelt ut på torget och besteg rådhustrappan, då för tiden en stor och hög utbyggnad, hvars nedre våning utgjorde väktarnes corps de garde. Från trappan tilltalade han folket och uppmanade det att framställa sina fordringar. Svaret blef: bröd eller död. Öfversten lofvade att emot vilkor, att de genast åtskildes, följande dag foga anstalter till nödens afhjelpande, derigenom att den med lifsförnödenheter till staden inkommande allmogen skulle tvingas att torgföra sina varor i stället för att sälja dem direkt till köpmännen. Dermed tillfredställdes mängden och återvände till sina hem.

Om tisdagen hade landshöfdingen uppmanat magistraten att sammankalla stadens handlande, för att med dem öfverenskomma om nedsättning i spanmålspriserna, hvilket också skedde. Den för dagen till staden ankommande allmogen bragtes till torget, der säd och gryn i minut försåldes under inseende af tjenstförrättande stadsfiskalen, som sjelf besörjde utmålet, men vid middagstiden var folket åter på benen och utfor i hotelser mot de handlande, då de kommo ned från sammanträdet på rådhuset. Dessa begåfvo sig skyndsamt hem, men blefvo under vägen förföljda af pöbeln. Våld utöfvades till och med mot flera. Nu ändtligen kom garnisonen i rörelse, men utan särdeles verkan. Order gafs till närmaste kvartermästare vid Månstorps kompani af, som det då kallades, Norra Skånska Kavalleriet, nu mera Skånska Husarregementet att genast inrycka i staden till garnisonens förstärkande. Redan klockan 10 på aftonen intågade första korporalskapet af detta med skäl kallade "tunga" kavalleri, försedt med hela sin packning, under hvars tyngd gatorna dånade; det slog läger på stora torget, der sedermera under nattens lopp hela kompaniet samlades och lät sig väl smaka af de der uppslagne stora borden, fyllda med hvarjehanda förfriskningar. Fästningen, som då ännu stod i fullt skick och bestyckad, erhöi till besättning en i hast upprättad, med sjelfvald bevapning försedd frivillig kår, bestående af stadens ungarlar bland handels- och tjenstemannaklassen, äfvensom en för tillfället vald kommandant, en amiralitetslöjtnant Polheimer, anställd såsom mekanikus vid hamnbyggnaden, den

störste och mest groflemmade karl i hela staden. Borgare och tjänstemän öfvertogo vakthållningen i staden med högvakt i rådhuset. Från denna på eget sätt tillkomna tjänstgöring, motsvarande senare tidens national eller borgaregarder, omtalas ännu ganska humoristiska anekdoter, för många att här upprepa. Ett lustigt lif var dock hufvudsaken. Sedan de som särdeles utmärkt sig för våldsamhet blifvit inmanade i häkte, återställdes så småningom lugnet. Ransakning företogs med de brottslige, af hvilka flere sedermera straffades med spö eller ris. Under ransakningen iaktogs mycken försigtighet. Tvänne poster af det tunga kavalleriet voro placerade vid hvarje ingång till torget och ådrogo sig genom sitt antika och martialiska utseende en allmän uppmärksamhet.

Med torgdagarna, hvilka uppkommo såsom en följd af dessa uppträden, ville det ej väl bära sig. Först påböds en torgdag — eller såsom det genom ett tryckfel uti kungörelsen derom kom att heta en torsdag — i hvarje vecka, och den bestämdes till måndagen. Följden deraf blef, att ett ringa antal allmoge den dagen kom till staden. Sedermera infördes den besynnerliga ordning, att torgdagen bestämdes och kungjordes för hvarje vecka på det sätt, att den dagen magistraten dertill utsatte, uthängdes om morgonen vid hvarje af stadens tullar, som voro belägna utom stadens vallar och grafvar, en svart tafla, hvarpå ordet *torgdag* var måladt, hvilket skulle tjena allmogen och stadens innevånare till efterrättelse, att alla landtmannavaror som den dagen ankommo, ovilkorligen skulle föras till torget och der icke af någon handlande få köpas förr än efter klockan 12 på dagen. Detta försigtighetsmått kringgicks också och framkallade ett annat oskick. För att undgå torgdagen, inkom allmogen till staden först på eftermiddagen och förseddes derföre af de handlande med mat och herberge till påföljande dagen. Klagan öfver förköp är således icke ny. Den har blott blifvit uppträskad genom nya påfund, starkare konkurrens och stigande upplysning. Utan bestämdt upphäfvande af de om särskilda torgdagar utkomne påbud, hafva de af sig sjelfva såsom sådane upphört och blifvit ersatte af andra ordningsstadgar, hvarigenom också de så kallade "nattebönderne" — hvarmed förstods på eftermiddagen inkommande allmoge — upphört.

Kort före dessa tilldragelser eller under loppet af november månad firades kronprinsens, nu varande prinsens af Vasa födelse. En söndag, då tacksägelse i anledning deraf skedde i kyrkorne, skulle salut gifvas af artilleriet. Genom missförstånd af orderne, som innehöllo, att 256 kanonskott i tvenne omgångar borde lossas, afsköts i stället antalet tvenne gånger eller tillsammans 512 skott. Oaktadt början dermed skedde middagstiden, slutades ej saluten förr än sent på aftonen, sedan likväl största delen af artillerister,

som serverade kanonerne, i anseende till desses ringa antal och alltför starka upphettning blifvit till lif och lemmar mer eller mindre skadade. Missförståndet vållade kommandanten en anmärkning, som slutades dermed, att han af egen pung fick betala kronan värdet af de 256 skott, som aflossats för mycket.

1800 I början af påföljande året, 1800, förelupo i Göteborg oroligheter af samma beskaffenhet som de nyss omtalta i Malmö, med den skillnad blott, att de gällde brännvin i stället för bröd. Dessutom gällde de också mera en enskild person, det bekanta kommerserådet Peter Björnberg, som förvärfvat sig något slags arrenderätt å tillverkning af brännvin, hvarigenom priset så väl derå som på spannmål ansågs hafva blifvit uppstegradt. Pöbeln tog sig häraf anledning till åtskilliga excesser, som likväl snart dämpades. Också i Norrköping och på andra ställen visade sig någon jäsning bland folket, utan att det likväl kom till något allvarsammare utbrott. Brännvinet, detta Sveriges plågoris, framkallade mot slutet af samma år ett blodigt offer. Oloflig brännvinstillverkning var då dagens lösen. Att förskaffa sig ett öppet bref på rättighet att anställa brännvinsbeslag utgjorde ett slags näringsgren. Med ett sådant patent på fickan begaf sig en exekutionsförvaltare i Malmö vid namn Borgqvist ut på landet och anställde beslag i Hököpinge by, en mil från staden, men måste plikta med lifvet därför, i det bönderna sammangaddade sig och slog honom ihjäl. Hans död hämnades emellertid genom en vidlyftig ransakning, som hölls vid urtima ting på Malmö rådhus. Många bönder voro häri inblandade och blefvo mer eller mindre olyckliga derigenom. Också under denna ransakning tjänstgjorde en militärkommendering, denna gång af det då så kallade Södra Skånska Kavalleriet eller nuvarande Skånska Dragonregementet. Denna trupp, som allmänt benämndes "Mannarne" var ännu tyngre rustad än kamraterne af det Norra Skånska Kavalleriet. Med sin höga packning bak på hästryggen, sina grofva pistolhölster framtill, sin stora rätt uppstående palasch på venstra och karbinen på högra sidan, långa kraghandskar på händerne och stora kragstöflar med grofva jernsporrar samt slutligen den alnslånga stångpiskan af läder, var mannen ganska säkert fastsittande i sadlen både som levande och död. Den höga runda hatten med sin messingsring och uppviket skygge vid ena sidan, omslutande en hög ullgarnsståndare, fullbordade målningen af Carl XII:s bussar, förevigade intill denna tid.

Till riksdagen i Norrköping detta år, den enda under konung Gustaf IV Adolfs hela regeringstid, valdes den, förut omtalade rådmann Nordlindh till fullmäktig för Malmö. Med särdeles utmärkelse utförde han detta värf. Sannolikt samlade han der många relationer, som kommo honom till oskattbar nytta vid utförandet af flera af de planer, hvilka sedermera hos honom upprunno.

Som denne man kommer att oftare omtalas i dessa anteckningar och han på sitt sätt vunnit en ryktbarhet, torde några underrättelser om hans härkomst och början af hans lefnadsbana icke vara ur vägen. De förra voro på sin tid mycket motsägande. Än påstods han på mödernets härstamma från någon mycket hög person, om hvars kärlekshändelser den tiden många anekdoter voro i svang; än sadet han vara oäkta son till en major Nordenstolpe. Besynnerligt nog stannade allt till hans död och äfven derefter vid blotta gissningar, vare sig nu att positiv visshet om den verkliga härkomsten icke af någon på allvar söktes eller ock icke stod att erhålla. Måhända tillhörde det en af hans egenheter att finna behag uti det mörker, hvori frågan härom sväf-vade. För öfrigt måste både hans vänner och afundsmän — han hade många sådane, särdeles af senare slaget — instämma uti det medgifvande, att han med ett högst fördelaktigt yttre i så väl utseende som sätt att vara, förenade de mest sällsynta naturanlag. Uppdragen från ungdomen hos borgmästare de la Rose i Söderköping, erhöi han genom denne plats som bodbetjent hos sonen till den ryktbare Haqvin Bager, en af den tidens förnämste köpmän i Malmö Peter Bager. Denne, en ovanligt redbar och verksam man i sitt yrke, lärde snart att känna och begagna Carl Magnus Nordlindh's ovanliga anlag snart sagdt för allt. Det varade ej länge förr än Nordlindh blef egen handlande och egare af en af stadens dåvarande viktigaste handelsplatser, midt emot den förre husbondens hus, detsamma som efter Peter Bager egdes af hans son handlanden och riddaren L. J. Bager. Snart blef Nordlindh själen uti alla kommunala angelägenheter och tillvann sig derigenom ett allmänt förtroende. Då händelsen fogade sig så, att en gammal rådman Nils Möller — af en släkt med talrika efterkommande i Malmö — år 1799 önskade taga afsked med bibehållande af sina löneförmåner och såg sig om efter en efterträdare, som tillika ville betala ett kontant ackord, uppträdde Nordlindh som kandidat och erbjöd sig erlægga 1000 rdr samt åtnöja sig med en årlig inkomst af 200 rdr, ett vilkor, som äfven skulle förbinda hans efterträdare, så länge Möller lefde. Efter å sistnämnde vilkor utverkad kgl. sanktion tog Möller afsked, och vid anställt val till återbesättande af den efter honom uppkomna ledigheten kallades Nordlindh samma år med stor pluralitet till rådman, men fortfor att derjemte bedrifva en betydlig handelsrörelse, köpte och byggde flere större hus i staden ¹⁾ och blef slutligen ensam egare och brukare af ett härvarande sockerbruk, Svanen kalladt, som sedermera förenades med ett annat, benämndt Patrioten, tillsammans ett af de största raffinaderier i riket. Dessutom hade Nordlindh andelar uti de då existerande större sillsalterierne uti

¹⁾ Såsom minne af hans smak kvarstår bland annat den vackra förstadsegendomen Rönneholm med dess park, den senare anlagd 1813, hvar-

bohuslänska skärgården. Äfven i öfrigt utvecklade Nordlindh redan som rådmän mycken verksamhet och tillvann sig många vänner och anhängare. Flera omständigheter utmärka ock, att han tidigt utkastat planen till vidare befordran. Ut i alla hans företag röjer sig mycken förslagenhet. Ifrån det staden intill år 1798 styrts af tvenne borgmästare, vill det synas som om den vid början af detta århundrade i det närmaste varit utan någon sådan. Den ene eller politieborgmästaren, lagman Dahlström hade nyssnämnde år afidit och hans embete dervid för framtiden indragits. Den andre eller justitieborgmästaren, lagmannen, juris doktorn och ridaren af kgl. nordstjerneorden Widegren, svåger till dåvarande statssekreteraren, sedermera justitieministern exc. grefve Rosenblad, var såsom tillika ledamot af konungens högsta domstol ständigt tjenstgörande i denna egenskap. Såsom t. f. borgmästare tjenstgjorde under denna tid en från handlande och tobaksfabrikör till rådmän avancerad äldre from och älskvärd man, Henric Falkman, benådad för sitt vikariat med borgmästarenamn; men då han var mera älskare af att sköta sitt åkerbruk än att fördjupa sig uti embetsbestyr, sköttes dessa, efter samtidas vittnesbörd, hufvudsakligen af då varande kämnarspräses, rådmän J. Wollmar, som var Falkmans närmaste man vid rådsbordet. Redan såsom den ytterste vid detta, finnes Nordlindh uti minnesböckerne hafva här och der verkställt justeringar, som bevisa, att han tidigt förvärfvat sig rutin i göromålen.

Vid borgmästare Falkmans afskedstagande från rådmänstjensten upphörde hans tjenstgöring äfven såsom borgmästare. Genom ett hemligt ränksmideri, hvars finaste trådar ej kunna af minnesböckerne fullkomligt redas, fastän de i dem antydas, bereddes, att

---

vid vägen i stället för att såsom dessförinnan löpa i rak sträckning förbi corps de logis, fick den krökning i halfcirkel den nu har, i ändamål att lemna utrymme för blomsterterrasser och bersåer. Hufvudbyggnaden uppfördes först af stampad lera med halm enligt en ny metod, som af baron Rutger Maclean följts vid byggnader på dess farmer. Denna väckte den uppmärksamhet, att Gustaf IV Adolf under sitt vistande i Malmö 1801 besåg stället, hvarvid hans vagn stötte emot och förorsakade på husets östra hörn en bristfällighet, som bevarades såsom minne af detta höga besök, till dess huset några år efter konungens förvisning måste ombyggas med tegel. Samtidigt uppfördes då flygelbyggnaderne. Anläggningen vid Håkantorps och Ledebourska lyckan med dess trädgård voro förut de enda utom staden, till hvilka promenader voro att göra. Terningholms trädgård fans väl också, men hölls otillgänglig. Den i senaste tid under namn af Holmen kända villan hade anspråk på uppmärksamhet, men var helt och hållet vanvårdad. De egentliga promenaderne inskränkte sig till fästningsvallarne, som här och der hade några pilträd, i hvilkas skugga man den tiden uppriskade sig i mon som den stränge vallvaktaren det tillät. Förstädernas odling af trädgårdsväxter och jordfrukter infördes i början af 1700-talet af en holländare med namnet Ledebour, som för detta ändamål fick sig upplåten af stadens mark den jordlott söder om staden, hvilken efter honom erhöll sitt namn — ofvannämnda Ledebourska lyckan.

Wollmar uttröttades under det halfårs borgmästarevikariat, han efter Falkmans afgang år 1802 utöfvade och att detsamma uppdrogs åt Nordlindh, utan att någon i början anade, att dennes afsigt kunde vara att vid ledigheten, som inträffade året derpå, trakta efter sjelfva embetet. Under tiden hade likväl flere tecken visat, att mannen var besvärad af en stark ärelystnad. Dertill må räknas, att han i november 1800 af konungen benådades med tur, heder och värdighet lika med rådmän i Stockholm, att han sökte och vann generalguvernörens friherre Tolls särskilda ynnest och satte sig i förbindelse med ortens bördaristokrati. Såsom ett medel härtill ställde han sig i spetsen för bildandet af ett diskontverk, i likhet med det i Göteborg inrättade grundadt på aktier. När ledigheten i borgmästareembetet genom lagman Widegrens död uppkom, börjades den länge afvaktade successionsstriden hufvudsakligen emellan Nordlindh, Wollmar och landsekreteraren Centervall, som också stod i särdeles gunst hos exc. Toll. Alla tre voro hvar för sig verkliga förmågor och i sina bästa år. Nordlindh, af naturen i allt väl utrustad, var genom gifte och vänskapsförhållanden lierad med många af de handlande, och genom sitt direktörskap i diskontverket utöfvade han inflytande på både dem och de fleste af det öfriga borgerskapet. Wollmar, först stadsnotarie, derefter rådmän sedan 1786, utmärkt skicklig brottmålsdomare, och ständigt ordförande i kämnersrätten, hvarför han ock blifvit belönad med häradshöfdingefullmakt, en hedersbevisning, som den tiden ej var så lätt åtkomlig som sedermera, hade onekligt de största auspräken på ifrågavarande befordran, men var till sin natur af mera sträfft och allvarligt lynne än båda sina medtäflare. Centervall åter var i en ovanlig grad både qvick och kunnig, hade sällsynt umgängesvett och var också genom giftermål förbunden med de mest ansedde handelshusen i staden, men var känd för mindre arbetslust och kraft än de begge öfrige. Det svåraste hindret för Nordlindh, att ej vara kompetent, hade han förstätt att öfvervinna, då han vid ansökningen kunde förete konungens öppna bref på rättighet för honom att söka embetet ¹⁾.

¹⁾ Såsom betecknande för tid och person, införes här hans underdåniga ansökning om vinnandet af denna nåd:

Stormäktigste, Allernådigste
Konung,

Ink. d. 13 Jul. 1803 till annot.
Föredraget på Stockholms Slott
den 20 Maji 1803, bif.
Exp. genom resol. och bref till
Götha Hof-Rätt.

Eders Kongl. Maj:t har under den 4 Nov. 1800 allernådigst behagat tillägga mig lika heder, värdighet och tour med rådmän i Stockholm. Med den varmaste känsla af undersätlig vördnad och tacksamhet har jag emottagit detta vederhälle af Eders Kongl. Maj:ts höga nåd, för mig så mycket

Vid valet, hvori 51 röstande deltego, erhöill Nordlindh 50, Wollmar 34 och Centervall 33 röster, och uppfördes de i denna ordning på det underdåniga förslaget. Utgången blef, att Nordlindh påföljande året 1804 af konungen utnämndes till borgmästare. Det rum han hade på förslaget kan möjligen uteslutande hafva dertill bidragit. Ryktet förkunnade likväl ett annat motiv för hans otvifvelaktigt mera förtjente medsökandes förbigående. Hans företrädares enka var syster till statsekreteraren Rosenblad. Hon befann sig efter mannens död i ganska knappa vilkor med många oförsörjda barn. Det påstods, att Nordlindh förbundit sig att i händelse han erhöille den sökta befordran till henne utbetala 10,000 rdr. Hvad deraf var sanning lemnas derhän, men visst är emellertid, att en af Nordlindhs egendomar till hennes död graverades med inteckning till hennes säkerhet för en betydlig penningssumma. Från en annan sida ville man härleda Nordlindhs framgång från hans påpekade högre börd. Emellertid skulle han i embetet inställas af generalguvernören friherre Toll. Denne biträdades härvid af Nordlindhs ene medsökande landsekreteraren Centervall och emottogs å magistratens vägnar af den andre, härads höfding

dyrbarare, som jag derigenom trott mig sjelf iständsatt att kunna söka och vinna en vidsträcktare verkningskrets för mitt underdåniga nit och åtrå att blifva gagnelig i samhället äfven som embetsman. — En tillfällighet i anledning af uppstådd fråga om vicariat vid borgmästaretjensten här i staden, har likväl visat mig, huru afundsjukan, alltid fintlig, tillagt sig möjligheten att förtyda den genom Eders Kongl. Maj:ts fullmagt mig allernådigt tillagde befodringsrätt, då man velat inskränka den inom illiterata classen af Stockholms rådnän, eller som vore detsamma, den aldeles tillintetgöra. Eders Kongl. Maj:ts och Rikets Höglof. Götha Hof-Rätts mig sedermera meddelte förordnande att Borgmästare-Embetet förestå, förekom min underdåniga klagan; men då efter hvad redan skett, af ilskan och förtryt-samheten med allt skäl kan befaras förnyade anfall och det vid tillfällen af det betydligaste inflytande på min välfärd, vågar jag fly till Eders Kongl. Maj:t med allernådigste bönfällan, att genom Eders Kongl. Maj:ts allernådigste förklarande blifva förvarad den nåd Eders Kongl. Maj:t för godt funnit mig tillägga.

Allernådigste Konung!

I egenskap af denne stads Äldstes Förman har jag i 4 år hvarje vecka och ofta hvar rättegångsdag varit adjungerad Magistraten och Rådstufvurätten till biträde, samt sedermera på 5:te året tjent som ordinarie rådmän och innehafver nu sedan förlidet år förordnande att förvalta Borgmästare-Embetet härstädes — en i flera år sålunda fortsatt utöfning af domaregöromål efter en till studier åtminstone icke illa använd ungdom, vågar jag hoppas af Eders Kongl. Maj:t allernådigt anses uppvägende den skicklighet, som fordras för att kunna undergå de genom Kongl. Författningarne af åren 1749 och 1750 föreskrifne academiska förhör, hvilka jag ganska oförfärad skulle kunna hvad dag som helst underkasta mig, men med värdigheten af innehafvandet utaf Eders Kongl. Maj:ts höga fullmagt torde detta icke kunna förenas, dock ej eller med afsigten utaf Eders Kongl. Maj:ts mig visade nåd, den motsatta följd, att jag derigenom skulle beta-

Wollmar ¹⁾). Inträdeshögtiden slutades som vanligt med en festlig middagsmåltid, hvori alla tillstädesvarande deltog.

Kort efter Nordlindhs installation gjorde borgerskapet för honom stor middag på Knutsalen, en ära, som tillförne endast blifvit visad kungliga personer. Denna fest urartade till ett länge i minnet bibehållet dryckeslag, derunder Nordlindh drack borgerskapets välgångsskål genom tömmandet af en hel bål. Slutet blef, att Nordlindh utan att deraf vara besvärad på borgerskapets armar bars hem till sitt hus, omgifven af bart brinnande vaxljus. Med denna tid börjar ett nytt skifte af Malmö stads historia.

Vid ingången af 1801, hvarigenom i allmänhet troddes att ett 1801 nytt århundrade inträdt, uppkom en besynnerlig tvist derom, huruvida en ifrågasatt sekularfest, nu kunde firas, eller om sådant ej rätteligen hade bort ske året förut, hvilket senare de djupsinnigare påstodo. Såsom skäl för ett sådant påstående anfördes, att om man började räkningen från verdens skapelse och således med noll för första året och dertill lade 99 derefter tillryggalagda år, hade man första århundradet fullt. Efter samma princip ingick redan med början af 1800 ett nytt århundrade. Om motsidan hade bättre skäl eller kraftigare vilja att bereda sig ett nöje, lemnas derhän. Nog af jubelfesten gick för sig med en ståtlig bal på Knutsalen Nyårsdagen 1801. Undergifvenheten för den högre adeln var på den tiden så stor, att då vid baler å Knutsalen landshöfdingen grefve Rosens fru infann sig, klädd efter tidens sed uti vid svart sidenklädning med flere alnars hängande släp, all ungdom kysste derpå, såsom en vördnadsbetygelse, hvars afläggande likväl mången gång genom en nådig nick afvärdades.

gas möjligheten att vinna en competence, som jag derförutan åtminstone ägde att förvärfva.

Med djupaste undersätlig vördnad, nit och trohet framhärdar

S. A. K.

Eders Kongl. Maj:ts

allerunderdånigste och tropligtigste
tjenare och undersåte

C. M. Nordlindh,
rådman i Malmö.

Af anteckningarne härå inhämtas, huru den tiden kunde tillgå. Ansökningen var bifallen och resolutionen derom expedierad den 20 Maj; men suppliken ej inregistrerad förr än 2 månader derefter, förmodligen derföre, att saken skulle vara en hemlighet för de oinvigde, till dess ansökningstiden för borgmästeriet tilländalupit.

¹⁾ Om Nordlindhs kompetitorer må här i förbigående nämnas, att den ene eller Wollmar med oförminskad förtjenst och skicklighet förblef på sin plats till sin död 1826, men den andre Centervall, redan förut trött af landsekreteraretjensten, sökte och vann befordran till Norra och Södra Tjusts häraders domsaga i Kalmar län, der han dog i sin bästa ålder.

Några år förut hade blifvit borttagen en i fonden af rummet anbragt upphöjning, kallad parterre, uteslutande afsedd att beträddas af den högre noblessen.

Nittonde århundradets inträde medförde en ny styrelsemagt uteslutande för Skåne. Den 9 Februari 1801 utfärdade konungen instruktion för en särskild generalguvernör öfver provinsen. Uti denna instruktion hette det, att sedan konungen uppdragit högsta militärbefälet derinom åt generallöjtnanten, baron J. C. Toll, fann konungen under dåvarande omständigheter angeläget att i samma hand förena äfven den högsta civila styrelsemagten. Af instruktionen är svårt att inhämta annat, än att den tillkommit för friherre Toll personligen. Åtminstone blefvo landshöfdingarne i de bägge underlydande länen derigenom öfverflödige. Efter instruktionen berodde det på generalguvernörens val, hvilka delar af länsstyrelsen han ville utöfva. Underlydande embetsmän, landssekreterare och kamererare kommo sålunda att tjena under tvenne herrar. Någon verklig sämja emellan generalguvernören och landshöfdingarne kunde svårigen äga rum, ehuru man å ömse sidor skrymtade med artighet. Såsom ett bevis härpå berättades bland annat, att då friherre Toll frågade grefvinnan Wrangel, huru hennes man, landshöfdingen i Christianstad, tog hans mellankomst, svarade hon: som ett nytt skepp tar vatten.

Generalguvernörens befattning var ambulatorisk, ömsom utöfvad i Malmö, Christianstad, Beckaskog eller Helsingborg. Aldrig var han i förlägenhet för expeditionen. Hans trogna auditör vid det regemente, hvars chef han var till sin död, ikläddes äfven tjänstgöring såsom guvernementssekreterare och motsvarade ibland både landssekreterare och kamererare. I början vistades den nya generalguvernören mest i Malmö, der han hade egen hyrd våning. Vid fördelningen af göromålen slog det ej sällan så ut, då vinstandet var långvarigt, att för landshöfdingen icke återstod någon annan verksamhet, än att med sitt namn underteckna de månatlige gästgifvaredagböckerne; — att låta trycka namnteckningarne å dessa visste man då ännu ej af. Ingenting hindrade, och exempel derpå lärer åtminstone en gång förekommit, att uti en handräkningsfråga, generalguvernören beslutit å guvernementskansliet på Beckaskog alldeles motsatsen af hvad samtidigt beramats af landshöfdingen å landskansliet i Malmö, hvarigenom exsecutor måste blifva överksam och osäker, hvilkendera han skulle lyda. För att emellan landskanslierne och guvernörsemetets kansli transportera enskifteskartor, sedan dessa efter 1803 kommo i gång, upp-tagande ofta hela byars områden, måste en särskild anstalt med posten vidtagas. Den var då alltid ridande, vanligen förd af en pojke, hvilken såsom utmärkande tecken hade sporre på ena hälen. En läst karton af jern, hvaruti kartorne förvarades, fastbands med

streck på postbondens rygg och fördes på sådant sätt fram och tillbaka.

Vid ett af friherre Tolls första besök i Malmö, inlopp rapport om ett nytt våld genom en frälseinspektors öfverfallande i Löddeköpinge by. Sedan kronofogden Sandberg infunnit sig för att arresteras våldsvärkarne, satte bönderne sig i besittning af färjan öfver Lödde å och hotade kronofogden att få dela Borgqvists öde året förut. Generalguvernören befallte genast en piket af Mörsnerska husarerna att utrycka till kronofogdens hjälp och färjans återtagande. Denna händelse blef ej utan inflytelse på enskiftets genomförande ¹⁾.

På det hela taget och i ordets strängaste bemärkelse var friherre Toll uti Skåne på den tiden ett slags vice konung. Ingen ifrågasatte att icke lyda honom eller att han kunde göra annat än det som var rätt, ty sådan var folktron om konungen. Också erkändes han vara lika sträng som rättvis. Utan att annars egentligen som chef befatta sig med Södra Skånska Kavalleriregementet begagnade han sin konungs ynnest att freda rusthållarne från alla onödiga utgifter och alla de ständiga uniformsförändringar, för hvilka deras kamrater eller de vid Norra Skånska Kavalleriregementet voro blottställda genom deras chefs, krigspresidenten Cederströms reformlusta, öfver hvilken en allmän klagan förspordes. På chefsbostället Beckaskog, fordom högqvarter för sedermera konung Carl XIII, under det han såsom arfprins tillika var regementschef, förde friherre Toll ett litet hof, fast med största sparsamhet; — en mera oegennyttig, högt uppsatt favorit har väl Sverige knappt någonsin ägt. Att han såsom generalguvernör uppbar för sig eller sekreterare något särskilt appanage är icke ens bekant. Sällan utöfvade han sitt välde öfver konungen att draga fram några klienter. Såsom ett af de få undantagen berättar man från den tiden en särskild händelse. Som bekant är, fans en viss period af baron Tolls lefnad, då han befann sig i en nästan utblottad belägenhet. Under denna period njöt han mycken gästfrihet hos en gästgifvareenka i Engelholm. Efter sin upphöjelse smickrade han gumman dermed, att han under sina resor i länet alltid bestämde sina nattläger der. Ofta erböd han henne prof af sin erkänsla för forna tjänster, men de afslogos envist. Gumman hade en anförvandt, gift med en gammal rådman i Landskrona. En borgmästareledighet inträffade der; embetet tillämnades en Lilljevalch, då tjänstgörande i Stockholm, sedermera justitieråd. Gumman ställde så till, att den gamle rådmannen emot sin vilja sökte tjänsten. Att nå förslaget

¹⁾ Genom bukafflar och tutande i byhornen hade i hast samlats från de stora byhemmen i trakten en skara bönder, som sökt göra motstånd mot militären. Man fann betänkligt att låta de stora byhemmen bestå och ville spränga dem genom enskiftet.

var ej svårt, i synnerhet för en så litet farlig kompetitor. Nästa gång baron Toll passerade Engelholm, framställde gumman en rekommendation för sin anförvandt, ehuru ändamålslost det syntes vara, då Lilljevalch utom sin egen förtjenst hade alla de vid hofvet mäktige till sina förespråkare; men till allmän förundran segrade gummans skyddsling.

I Mars månad detta år inträffade Gustaf IV Adolf i Malmö. Ett par mecklenburgska gesandter voro honom till mötes, och här såldes Wismar af svenska kronan. Som likväl Wismar var ett rikslän, kunde det ej emot tyska rikets lagar afhändas genom köp, utan endast pantsättas på 100 år, hvarför erlades 1,250,000 Rdr Hamburger banco jemte det en fordran af 64,000 Rdr s. m., efterskänktes, som hertigen af Mecklenburg-Schwerin ägde hos svenska regeringen sedan den tiden, då det tillämnade giftermålet mellan Gustaf Adolf och den mecklenburgska prinsessan återgick. Man vill veta, att köpeafhandlingen, uppgjord af excellensen Toll genom kabinettssekreteraren, sedermera excellensen greve Lagerbjelke afslutades uti de rum vid torget, som sedan beboddes af öfverste Prytz.

På torget stod i forna dagar en gammal högvakt emellan de tvenne stora lindarne, af hvilka den ena länge var i behåll. Denna bofälliga byggnad nedrefs 1795. Många gräto dervid, andra gladde sig åt att få en vanprydnad undanröjd från det annars så vackra torget. Bland andra antiqviteter, som förvarades i gamla högvakten, fanns äfven ett contrefait föreställande Carl XII, dit skänkt af borgerskapet såsom ett minne af deras militärvakthållning under 1788 års krig. Detta bergades undan förstörelsen vid högvaktens nedrivande af några borgare från berörde period och sattes i rådhusförmaket. Det varade ej länge, innan en åtrå visade sig att få en ny högvakt uppförd på den gamlas ställe. Denna åtrå stegrades efter oroligheterna år 1799, som påstodos ej kunna hafva ägt rum, om högvakten varit kvar. Nu begagnades Gustaf Adolfs härvaro för att få saken genomdrifven. Allt lyckades. Grundsten var redan framskaffad och första grundstenen skulle läggas af konungen. En om natten anländ kurir, förmodligen ägande sammanhang med engelska örlogsflottans ankomst till Sundet för att belägra Köpenhamn, föranledde konungen att genast afresa härifrån, och sedan den tiden har frågan om högvakt på torget förfallit.

Kort tid efter konungens afresa, eller en dag i April månad, visade sig den stora engelska flottan under amiral Nelson utanför Köpenhamn. Tidigt en morgon började den det namnkunniga bombardementet, som hotade att förstöra hela den vackra staden. Försvaret både till lands och sjös var ganska kraftigt, så att äfven engelska flottan led betydlig skada. Kanondundret var så starkt, att alla hus här i Malmö derunder voro i beständig skakning. Först andra eller tredje dagen slutades det rys-

liga skådespelet, sedan flere till vrak skjutne engelska fartyg blifvit antände af engelsmännen och med förfärliga knallar flugit i luften. Utan att krig å någondera sidan blifvit förklaradt, ansåg sig Sverige eller rättare låtsade svenska regeringen, som vore krig med England å bane. Man lefde i största förskräckelse, osäker om icke engelska flottan var bestämd att sträcka sin förödelse äfven till svenska kusterne, som på sitt sätt voro för sådan händelse befastade. Strandbatterier voro på skeppsbron uppförde af en egen beskaffenhet. Dessa batterier voro formerade af med sand fyllda säckar, hvilka skulle utgöra värn för kanonservisen, men de kommo aldrig att begagnas. Sannolikt voro de ock blott pro forma tillkomne. Äfven andra försvarsanstalter vidtogos. En del af Jönköpings regemente var kommanderad till Malmö. Vid lediga stunder begagnades detta idoga folk, att emot beting gräfva kanaler och dammar i den nyligen anlagda Möllevångsparken, förut en sumpig mark. Rusthållarne vid de indelta skånska kavalleriregementerne hade förbindelsen att utom ryttaren uppsätta en vargeringskarl och tillika hålla en tredje karl i beredskap under namn af reserv. Genom förvridning af ord, som den tiden isynnerhet ofta förekom hos skånska bonden, kallades vargeringskarlarna "välgerningen" och reserven "slafvarne". Desse sednare voro nu uppbudade till exercis och gjorde genom sitt utseende skäl för namnet. De nyttjade oftast egne slarfve kläder och för att gifva dem något martialiskt utseende, voro deras bondhattar uppvikne på ena sidan samt försedde med sultaner eller ståndare af sammanbundne uttröskade sädesax. Öfningarne voro lika enkla. Vid rättningar af lederne berodde det hufvudsakligast på den så kallade "känningen" eller att hvarje man stod i ett slags klämma emellan sina bägge sidokamrater. Ofta gick känningen förlorad och då var med detsamma ledet brutet. Oordningen, som deraf uppkom, var svår att undanröjja och medtog mycken tid att åter reda. Nuvarande fattigarbetshuset, då ett allmänt barnhus, anslogs af generalguvernören till ett sjukhus för arméen. Alla dessa anstalter synas emellertid blott hafva varit politiska bländverk.

Den 21 Maj 1801 föddes prinsessan Sofia Wilhelmina, sedan förmäld med regerande storhertigen af Baden och i September månad samma år gjorde konungen, åtföljd af drottningen, staden å nyo ett besök. Den del af konungens eget värfvade regemente, som då var förlagd i Malmö, bildade en bataljon grenadierer, hvars chef var majoren, friherre Lave Beck-Friis. Med en för konungen å slottsplatsen anställd exercis af denne bataljon, blef konungen så tillfredsställd, att han i hela menighetens åsyn på stället dubbade friherre Beck-Friis till riddare af Svärdsorden, då en särdeles utmärkelse ¹⁾).

¹⁾ Hofetiketten var den tiden så sträng, att ingen under majors vär-

Första omtalan af den nye generalguvernören, som uti stadens minnesböcker förekommer, är följande, af tjenstförrättande borgmästaren uppsatta och uti magistratens protokoll för den 9 October intagna handling, hvilken för sin egenhet här ordagrant inflyter:

År 1801 den 8 October samlades å rådhuset, efter generalgouverneurens, generalliutenantens, generaladjutantens, riddarens och commendeurens af Kongl. Maj:ts orden samt commendeurens af alla kejsrerliga ryska orden, högvälborne herr baron J. C. Tolls gifne kallelse alla de af stadens innevånare, som deltagit i kostnaden af den bal och soupé, som blef gifven den 9 sistlidne September vid deras Kongl. Majestätets höga vistande här i staden, och hvarefter högvälbemalte herre täcktes på Rådhusalen uppträda samt för de församlade höllt följande märkvärdiga tal:

"Hans Maj:t Konungen har i nåder befallt mig å dess höga vägnar förklara den delen af borgerskapet och stadens innevånare dess nådiga välbehag, som ådagalagt vedermåle af deras glädje och underdåniga vörndnad under deras Majestätets höga vistande här i staden.

Borgerskapet och stadens innevånare kunna få sig af det grundade hopp att konungens nåd säkert ihågkommer deras underdåniga tillgifvenhet, och jag vågar förvissa dem, att Hans Maj:t på ett synnerligt sätt alltid låter sig vårda om allt det som lagligen kan bereda och stadfästa borgerskapets och stadens innevånarens sannskyldiga trefnad och bestånd.

Det är förmodligen borgerskapets och stadens innevånarens önskan, att jag inför thronen nedlägger deras underdåniga försäkran, att ingenting kan högre sysselsätta deras önskan, än de dyrbara tillfällen, vid hvilka de kunna få visa sin undersåtliga trohet och nit emot konung och fosterland.

Borgerskapet torde i sine minnesböcker anteckna denna dagens händelse, kanhända den förste i sitt slag.

För egen del utbeder jag mig borgerskapets och stadens innevånarens förtroende och försäkrar dem om min beständiga aktning."

Sedan detta med lifligaste känslor af glädje och undersåtlig vörndnad blifvit afhördt, anhöllo samtelige närvarande, att högvälborne herr baron och generalgouverneuren täcktes inför konungen frambara deras hjertans tysta och trogna välsignelser, och tillika utbådo de sig, att uti herr barons och generalgouverneurens höga gunst och bevägenhet städse få vara inneslutne.

Herr baron och generalgouverneuren behagade sedermera taga afträde och hvarefter de församlade uppdrogo undertecknade att hos magistraten föredraga denna ovanliga och sällsynta samt tillika glada och tillfredsställande händelse med begäran, att detta i hela sin vidd uti magistratens minnesböcker måtte blifva intaget. Malmö ut supra, H. Falkman.

Den 3 November 1801 inträffade en af de häftigaste stormar i mannaminne. Den var så våldsamt, att många tak i staden och på landet aflyftades. Knappt någon vågade sig ut på gatorne, der flere blåste omkull. Ett par af de största träden kring stora

---

dighet fick spisa vid konungens bord. Friherre Beck-Friis njöt denna heder, men plägsamt nog, med påsittande grenadiermössa, emedan den ej fick afläggas. — Beck-Friis steg i nåd hos konungen, uppkallades till Stockholm och fick befäl såsom place-major, men insjuknade der och dog hastigt, hvarvid många rykten om rätta dödsorsaken uppkommo. Längre omtaltes en duell emellan honom och grefve Henning Wrangel, densamme som 30 år derefter föll ett offer för sitt öfverdåd att genombryta en militär-kordon för kolerafarsoten. Vid duellen med Beck-Friis fick Wrangel en kula, hvaraf han skall hafva lidit men ända till sin död.

torget upprycktes af stormen med rötterne. Vattenhöjden i Sundet steg så betydligt, att vattnet sköljde öfver den nu så kallade Frans Suells gata. En å redde liggande brigg vräktes på land ända upp emellan Kirsebergsbackar, der den blef kvarstående till påföljande året, då, under stark vinter, hafvet lade sig och fartyget med anspann af 24 par hästar åter kördes ut på redde.

Hamnanläggningen vid staden, som räknas vara börjad år 1775, hade intill nu beskrifne tid ej kommit särdeles långt, emedan den af pålverk bildade hamnen 1801 ej räckte längre än ungefär till den punkt, der tullvaktstugan står. I anseende till det ringa djup, som ännu vunnits, kunde endast mindre jakter med last inlöpa i hamnen. All annan lossning och lastning skedde på redde med öppna båtar. Då ännu och långt derefter skulle äfven härutinnan allt vara skrämsigt. Rättigheten så väl som skyldigheten att besörja reddfarten och kommunikationen med Köpenhamn tillhörde uteslutande ett färjmanslag, hvilket nu mera blott kvarstår till namnet. Ett annat lag hade uteslutande rättighet och skyldighet att besörja all varutransport från staden till och från hamnen och att med skjuts betjena resande. Ett tredje eller det så kallade säckkompaniet var dock i sitt slag det märkligaste. Till sitt ursprung så gammalt, att dess första uppkomst icke står att inhämta uti stadens häfder, grundade det sig mera på en tradition, som säger att monopolet att hålla säckar vid spanmålstransport tillhörde magistraten och ingick uti dess lön sålunda, att ingen annan ägde dermed sig befatta. Deremot tillkom magistraten, att för hvarje tunna spanmål, som sjöledes fördes hit eller härifrån, uppbära ett runnstycke, om egne säckar begagnades och dubbelt, om magistraten tillsläppte säckarne. Under förra århundradet hade magistraten bortarrenderat ett så beskaffadt privilegium åt ett enskilt bolag, emot tillgodonjutande af 10 rdr för hvarje borgmästare och 5 rdr för hvarje rådman. Först när år 1836 fråga uppkom om förenkling af alla afgifter å handel och sjöfart, afskaffades uppbörden af säckpenningar emot en bestämd ersättning åt magistraten att utgå af hamnkassan med 160 rdr årligen efter ett medium af uppbörden för de sista 10 åren.

Nu hettes det likväl, att hamnarbetet skulle med särdeles drift påskyndas och med omsorg utföras. Till den ändan hade redan mot slutet af förra århundradet blifvit kommenderad en amiralitetsofficer med namnet Polheimer, afkomling, som det sades, af den store Polheim. Huru det hängde tillsammans med härkomsten, må lemnas derhän, men på arbetet hade den ej lyckligt inflytande, utan stadnade det mesta deraf vid misslyckade experimenter. Ett af dem bestod deruti, att en så kallad isbräckare skulle byggas ett godt stycke ute i hafvet och brobyggnaden derifrån fortsättas mot staden. Med mycket arbete och stor kostnad gjordes denna byggnad af gråsten. Den nyss omtalade stor-

men öfverändakastade den helt och hållet. För att icke urarta till ett skär, måste detta stenlager derefter betäckas med genom starka jernbultar sammanfogadt timmer och fick med afseende å den sålunda utkastade stora kostnaden benämningen "sparbössan". Först vid pass 20 år sednare hann man att med den att från land fortsatta brobyggnaden, öfverskyla "sparbössan" och på densamma bygga fyrbåken på vestra broändan. Handlanden Frans Suell, som gjort sig känd för sin verksamhet både såsom fabriker och såsom ordförande i hamndirektionen, fick emellertid för sitt nit vid hamnbyggnaden namn, heder och värdighet af kommerseråd, den förste af detta slag här i orten. Inom 10 år derefter räknade man ett halft dussin kommerseråd inom provin- sen, deraf tre blott i Ystad.

Genom konungens bref den 13 Augusti 1801 förordnades, "att de å med behörigt tillstånd anlagda krogar brukeliga skyltar", icke fingo såsom dittills vara utmärkta med tre kronor, utan i stället med länets vapen.

Såsom någon ting eget må nämnas, att sedan landshöf- dingen i Malmö, genom utslag den 14 Mars 1797 dömt åtskillige af borgerskapet och andre innevånare i Lund, att hvardera böta 8 rdr 16 sk. för det de funnits hafva sina hus täckta med halm- tak och de sålunda pliktfullde deröfver hos konungen sig besvärat, förklarade konungen genom bref den 25 September 1801 det före- lagda vitet 50 daler s:mt hafva varit för högt utsatt; hvarföre konungen pröfvade skäligen nedsätta de klaganderne ådömde böter till 3 rdr 16 sk., hvilka likväl af nåd och med anledning af de utfärdade *pardonsplakaterne* eftergäfvos med undantag af måls- ägandens tredjedel.

Mot slutet af året inträffade den olyckshändelse, att drott- ningens fader arfprinsen af Baden, under en resa i Sverige, till- satte lifvet genom en kullstjelpning. Efter honom själringdes i alla kyrkor.

Några förordningar från detta år förtjena omtalas. Näst omsorgen för krigsrustningar i och för krigsoraligheter med England, voro alla myndigheter sysselsatta med debitering och uppbörd af den vid föregående årets riksdag beslutade förmögen- hetsafgift, i ändamål att med banco inlösa utelöpande riksgälds- kontorets creditsedlar. Härtill erfordrades en förstärkning för banken af 4 $\frac{1}{2}$ millioner rdr sp. som skulle vinnas derigenom, att all förmögenhet i landet uppskattades och att deraf erlades en viss procent att utgå under 2 år med hälften hvarje år. Sedan genom ett herkuliskt arbete alla rikets invånares förmögenhet i egendom, vare sig fast eller lös, jemte löner, ansågs vara bestämd, fastställdes afgiften till 2 $\frac{1}{2}$ procent deraf, som finge erläggas uti banco eller speciemynt, creditsedlar med 33 $\frac{1}{3}$ procents agio, guld, silfver, vexlar, jern, koppar, råg, korn eller hafre. Såsom bevis

på huru känbar afgiften var, må nämnas, att af ett konungens bref från lägret vid Parola Malm den 23 Juni 1802 och egenhändigt skrifvet af statssekreteraren Rosenblad inhämtas, att den blott för Svenstorps fideikommissegendom i Skåne utgjorde 1,844 rdr 27 sk. 2 runst. specie. Hela förmögenhetsafgiften kom likväl slutligen blott att till ena hälften uppbäras, i anledning hvaraf tack-sägelsedeputationer från de flesta städer och orter till konungen afsändes.

Såsom ett förberedande medel att underlätta verkställigheten af realisationen hade rikets ständer enligt konungens påbud den 2 Augusti 1800 beslutat, att i allmänhet allt bruk och nyttjande af silfver, vare sig förgylt eller oförgylt, med undantag af vissa pjeser under 10 lods vikt, skulle med den 1 Oktober 1801 upphöra vid påföljd af förlust af varan eller dess värde; hvarjemte, besynnerligt nog, genom samma författning allt nyttjande af pläter till hvad bruk som helst förbjöds. Öfverträdelsen af detta senare förbud medförde icke allenast varans förlust utan äfven böter af 10 rdr första och 20 rdr andra gången någon dermed beträd-des. Konungen ställde sig likväl i dessa fall i bredd med folket, då han förklarade sig vilja till banken aflemna allt det hofvet tillhöriga silfver, som ej erfordrades för upprätthållandet af dess värdighet och representation. Omtanken om dem, som redan voro guldsmeder eller ingått uti lära för att blifva det, framlyser uti konungens kungörelse den 19 Augusti 1801, hvarigenom med rättvist afseende å den inskränkning deras arbetsförtjenst naturligtvis skulle få vidkännas i och för förbudet emot silfvers allmänna bruk, guldsmeder och deras arbetare omhuldades med snart sagdt oinskränkt rättighet att med hvad annat yrke som helst sig försörja, äfvensom magistrater och andra vederbörande uppmanades att vid mindre sysslors och betjenings tillsättande i städerna hafva behörigt afseende å de redan antagne guldsmeder, som derom sig anmälte samt dertill tjenlige och skicklige funnes. Dessa förmåner upplifvades och utvidgades genom kongl. kungörelsen den 3 Febr. 1802 och den 24 Mars 1806. Märkligt är att alla dessa för ett särskilt fall tillkomne undantagslagar icke lära vara de jure upphäfdade, fastän de de facto upphört att vara gällande.

Orsakerna till alla dessa ansträngningar och deras verknin-gar förtjena att närmare undersökas. Dervid inhämtas, att riksgäldskontorets riksgäldssedlar räkna sin upprinnelse från 1788 års krig och tillkommit såsom ett slags konventionsmynt samt i början gällt lika med bankens sedlar, men så småningom genom tillfälliga händelser fallit i värde, så att 1800 års ständer funnit angeläget att bestämma ett visst förhållande emellan banko och riksgäldsmünt, på det icke hvarken staten som tog dem i sin uppbörd eller enskilte, emellan hvilka de gälde såsom ett bytesmedel, skulle derpå göra för stora förluster.

Efter den af ständerne gemensamt med konungen uppgjorda realisationsplanen skulle genom bankens förstärkning med $4\frac{1}{2}$ millioner rdr specie, som förmedelst förmögenhetsafgiften påräknades ingå, alla utelöpande riksgäldssedlar kunna inlösas med bankomynt med allenast $\frac{1}{6}$:dels rabatt; men vare sig nu att uttagandet af hela förmögenhetsafgiften skulle blifvit alltför kämbart eller af andra orsaker, nog af, berörde afgift nedsattes till hälften, men också uppsattes agio å riksgäldssedlarne så, att derföre, såsom redan är nämndt, erhöles endast $\frac{2}{3}$ i bankomynt. Den stora allmänheten fattade icke på förhand denna finansoperations verkningar, men fick tids nog erfara dem; i thy att med år 1802, då riksgäldssedlarnes inlösen tog sin begynnelse, alla skatter och löner utgjordes uti banko och att gäldenärer, som icke dessförinnan betalt eller omsatt sine lån, dem de i riksgäldssedlar emottagit, fingo betala dessa uti banko eller med $\frac{1}{3}$:del mera än de fått. Otaliga rättgångar uppkommo, men utan ändamål, då lagen var klar. Många blefvo rika, men flere fattige genom denna operation. Uti allmänna uppbörden framkröp i mängd det dittills kistlagda mindre silfvermyntet då t. ex. $\frac{1}{24}$ specie som förut gällt 8 styfver eller 2 sk. nu erhöill ett värde af 3 sk. o. s. v. Man anade icke då, att samma 2 sk. skulle omkring 30 år sednare komma att gälla 8 sk. efter riksgäldsberäkning. I sammanhang med realisationen börjades först utgifvandet af bankosedlar å 16, 12 och 8 skilling. Meningen var, att alla bankosedlar skulle kunna utbytas mot specie eller silfver. Kopparmyntet skulle deremot endast utlemnas emot ett särskildt slags bankosedlar på icke större valör än 14 sk., derifrån dessa 10 och 14 sk. sedlar, hvilkas första bestämmelse i sednare tider blifvit bortglömd och som blifvit förblandade med aflyste kopparmyntssedlar.

Först med år 1845, eller efter ännu en ytterligare realisationsoperation, aflystes äntligen riksgäldssedlarne, som åstadkommit så mycken villervalla i vår penningräkning; och vid 1847 och 1848 årens riksdag beslöts försäljning af 1749 volymer räkenskaper och handlingar ensamt angående kreditsedelverket.

Samtidigt med hamnbyggnaden i Malmö pågick i många år en dylik äfven i Ystad med ett årligt statsanslag af 2000 rdr. Arbetet leddes af den förut omtalade Polheimer, men till ringa fromma för ändamålet. På begge ställen byggdes ute i öppna hafvet utan landfäste. Äfven hamnbryggan i Helsingborg iständsattes med bidrag af allmänna medel. Generalguvernören erhöill nämligen genom konungens bref den 13 Aug. 1801 tillåtelse att för bryggans reparation af statsmedel uppbära till och med 800 rdr.

Farsoten smittkoppor hade sedan lång tid tillbaka inom riket årligen anställt stora förödelse. Der den icke förorsakat döden,

hade den framkallat många andra olyckor. Blindhet, döfhet och andra lyten voro ej sällsynta följder deraf. Hvad sällan någon undgick, var mer eller mindre vanställda ansigtsdrag. Såsom preservativ emot kopporne användes någon gång ympning på friska, hvilken likväl ansågs utgöra en särskild konst, förbehållen få läkare. Således hade den endast kommit de högre klasserne till godo och slog dessutom ofta ganska illa ut. En engelsk läkare, Jenner, uppfann konsten att ympa kokoppor på människor, för att förvara dem från smittan af de vanliga människokopporne. Han förklarades för en charlatan och uppfinningen för en paradox. I Danmark började likväl saken både att närmare skärskådas och slutligen att med framgång försökas. Äldre läkare fördömde ännu den nya satsen. De yngre, lifligare uppfattande hvarje nyhet, begynte snart äfven här i riket grubbla deruppå. En af dem, den unge doktor Eberhard Munck af Rosenschöld, filosofie magister vid 17 och primus såsom medicine doktor vid 19 års ålder, dotterson af den ryktbare läkaren professor Rosenblad, steg fram med påståendet, att saken vore möjlig, men begabbades i stället för att uppmuntras. Redan 1801 hade han från trycket utgifvit en till allmänheten ställd skrift om kokoppor, men han stadnade ej dervid, utan uppehöll sig år 1802 i Danmark för att närmare studera den nya läran om kokopporne. Med en ihärdighet utan like omfattade han denna lära under fast beslut att göra den gällande i sitt fädernesland. Sedan den blifvit der mera allmänt erkänd, börjades en ny täflan, om hvem som äran borde tillkomma att hafva infört tillämpningen deraf i Sverige. Onekligt tillhörde den Munck af Rosenschöld och tillerkändes honom, fast sent, då han till uttryck af hela svenska nationens erkänsla af konungen år 1813 erhöll vaccinationsmedaljen i guld såsom den der aldrig först i riket infört och ympat skyddskoppor. I början bestreds honom emellertid förtjensten deraf, oaktadt det är ett faktum, att han, efter att i en liten båt hafva trotsat stormen på hafvet emellan Malmö och Köpenhamn, egenhändigt öfverförde första vaccinnämnet och med påräknad framgång använde det på ett barn, hvars fader, en denna stads läkare, var nog fördomsfri, att utan modrens vetskap tillåta det, hvilket den tiden af många betraktades såsom en hjertlös handling. Barnet lefver ännu, är nu maka och moder och har aldrig haft smittkoppor.

Under sitt verksamma nit för den välgerning han ville skänka sitt fädernesland genom skyddskopporne, slöt sig Rosenschöld med hela hjertligheten af sitt på ungdomsvänskap och likhet i tänkesätt grundade förtroende till den nyssnämnde läkaren, doktor Gottfried Beijer. Författaren var en nära anförvandt

till denne och han hade ofta tillfälle se honom kämpande för sin nya lära, som redan börjat fångsla den allmänna uppmärksamheten. Uti det rum vid stora torget som öfverste Ström nu bebor, var det som Rosenschöld undervisade. Hvarje lördagseftermiddag var då hela rummet uppfyllt af qvinnor af folket, någon gång till och med genom gåfvor dertill uppmunttrade, hvilka framhöllo sina späda barn till ympning af Rosenschöld eller hans vän, hvilka ömsevis förde lancetten. Det svåraste problemet var att alltid kunna bibehålla friskt vaccinationsämne. Det lyckades likväl genom ändamålsenlig indelning af de till ympning öfvertalade. Författaren tjänade sjelf till experiment för afgörandet af den tvistfrågan, huruvida kokopporne verkade äfven på dem, som haft naturliga eller så kallade smittkoppor. Med sådana hade författaren varit ganska hårdt hemsökt 2 å 3 år förut. Ympningen skedde och kopporne slogo an, men föllo på tredje dygnet. Vid samma tillfälle ympades par curiosité en prost på 50-talet, som icke haft smittkoppor. Han erhöi kokoppor, hvilka gjorde den vanliga kursen till slut.

Utan håg eller anspråk på förmåga att skriva andras, än mindre professor Munck af Rosenschölds biografi, som finnes utförligen tecknad uti Biografiskt lexicon öfver namnkunnige svenska män, till hvilka han med allt skäl må räknas, vill författaren likväl upprepa några bidrag dertill, som kommit till hans enskilda kännedom och i sin mån kunna sprida ett ytterligare ljus öfver mannens sällsynta personlighet och lefnadshändelser.

Ungefär vid den tid, då Rosenschöld mycket vistades i Köpenhamn, särdeles för vaccinationens skull, utkom en liten broschyr på tyska språket, kallad *Die Reise über den Sund*, egenteligen innehållande reflexioner öfver saker och personer inom Skåne, hvilka då voro föremål för allmänna uppmärksamheten och uti skriften behandlades med satirens gissel. Rosenschöld misstänktes att hafva om icke skrivit, åtminstone lemnat materialier till den lilla broschyren, som med begärlighet lästes, särdeles under då ännu rådande trycktvång i Sverige. Ryktet om Rosenschölds författarskap eller delaktighet deruti understöddes af afunden öfver hans stigande anseende såsom läkare och snille; särdeles sedan han 1802 vid 27 års ålder förordnats att bestrida föreläsningarne för sin ifrigaste motståndare, professor Engelhart, som då var akademien rektor. Häftig och uppbrusande, företog sig R. det oräddet att offentligen utfästa en den tiden ej obetydlig penningesumma åt den, som kunde bevisa, att R. författat den ifrågavarande broschyren eller dertill bidragit. Slagtaren Mehr, en i samhället illa ansedd person, uppträdde med stämning å R. till Consistorium Academicum under påstående att till honom måtte utgifvas den utfästade belöningen. Tillställandet af denna rättegång bevisar, huru litet man

kände den person man härmed ville kompromettera. Rosenschöld, användande sin naturliga öfverlägsenhet att kunna intränga i hvarje sak, omfattade med sådan förkärlek det juridiska studiet, att han försatte consistorium såsom domstol i mycken förlägenhet och genom målets för honom gynnsamma utgång och derunder aflupne omständigheter kom anstiftarne af rättegången på skam.

Såsom läkare förvärfvade sig R. ett stort anseende både inom och utom riket. Stundom uppkommo likväl hos honom just i denna hans hufvudsak de mest vilda idéer. Så berättas, att han med sig sjelf en gång velat anställa ett orimligt försök. Det är bekant, att han var en af de förste och förblef intill sin död en af dem, som kraftigast stridde emot bränvinets bruk annorlunda än som medicin. Ehuru af naturen utrustad med en stark kropp, försvagades han dock så tidigt, att han redan vid 27 års ålder gick på kryckor och hotades att förlora synen. Efter att hafva förgäfvets försökt alla läkarekonstens medel att återställa sin förlorade hälsa, skall han, fast besluten att segra eller dö, hafva instängt sig för att försöka en kur med en flaska bränvin, som han föresatt sig att på en gång tömma. Från denna kurs fullbordad blef han dock hindrad af den bland sina systrar, som ömmast älskade honom. Hon lät med våld öppna dörrarne till de rum, hvaruti han inneslutit sig med befallning till sin betjening att ej visa sig förr än om och när den af honom tillkallades. — Vidare omtalas, att han en gång blifvit i Stockholm kallad till rådslag med de mest ansedde läkare om möjligheten att bringa en högt uppsatt man till sömn, såsom enda medlet att rädda honom från af öfveranstängning vid arbete förorsakadt raseri, hvilket hotade att öfvergå till fullt vansinne. Smickrad af kallelsen examinerade han det samlade collegium, hvilka sömngifvande medel som blifvit begagnade. Han nämnde opium. Man svarade, att detta redan förgäfvets blifvit använt. R. frågade: huru? Svaret blef: på alla vanliga sätt. R. invände med en ny fråga, om äfven till utvertes bruk? De närvarande sågo tigande på hvarandra; men R. yrkade enträget på yttre ingnidning, som efter hans föreskrift tillgreps och medförde den verkan, att patienten kom i en djup och långvarig sömn, efter uppvaknandet hvarifrån han befanns alldeles lugn.

På den politiska banan hade R. redan med utmärkelse försökt sig såsom medlem af ridderskapet och adeln vid 1800 års riksdag i Norrköping. Under behandlingen af den tidens lifsfråga, realisationen, skall han hafva varit särdeles ifrig och yttrat, att ingen uppoffring för den vore för stor samt, såsom medel att vinna det behöfliga silfverförrådet, föreslagit ridderskapet och adeln att föregå med exempel och lägga allt sitt silfver på fäderneslandets altare. För att bevisa sin tro med sina gerningar, skall han hafva uppdragit sitt silfverur ur fickan såsom sin första gård.

Efter bondupproret i Skåne 1811 fick han håg att studera den häktade allmogens tänkesätt. Hans besök väckte misstanke och hindrades. Han erböd sig då att sörja för de häktades hälsovård och utverkade sig dertill rättighet på högre ort. Då han af de häktade ej kunde något utforska rörande deras bevekelsegrunder till upproret, upphörde ock hans nit för deras hälsovård ¹⁾.

Såsom politisk person ansågs han likväl med sitt blixtrande snille mera tillhöra svärmare, än positivt praktiske män. Sednare tidens skriftställare hafva tillagt honom erhållet uppdrag att med konung Fredrik VI i Danmark å svenska regeringens vägnar afhandla om tronföljden i Sverige efter krounprinsen Carl Augusts död; men uppgiften härom synes vara ganska tvifvelaktig.

Det hörde till hans lynne att hälst trifvas inom minoriteten och att möta motstånd. Deruti ligger förklaringen, att han städse räknades till oppositionen. Mäktig af en stor idé, inskränkte sig Rosenschöld sällan till det möjliga med undantag endast af sitt storverk vaccinationen. I allt hvad denna angick kunde intet hejda honom. Hvarje hinder deremot visste hans jernvilja att undanrödja. Ingen uppoffring af tid, möda eller penningar kunde hålla honom tillbaka. Han reste natt och dag land och rike ikring, ofta förande ympade barn på sina knän för att sprida vaccinnämnet friskt till andra orter och inöfva vaccinatörer. Hans förmåga att öfvertyga med snillet snabbhet, visade härutinnan sin största öfverlägsenhet. Det var ortens ryktbaraste läkare, som talade, och på detta fält har han onekligen vunnit sina största segrar, öfvervunnit fördomar och bragt den stora allmänheten att tro på den lära han predikade. Här kom också en af hans egenheter honom väl till pass, den att med aldra största skyndsamhet i trots af dåvarande ofullständiga fortskaffningsanstalter förflytta sig från ett ställe till ett annat. Mången skjuthäst skadades likväl under hans hand, och hans framfarande var en skräck för alla skjutsskyldige.

En af de många motsägelserne i hans lif var den, att han ända till mot slutet deraf nästan alltid var i penningebehof. Det är sannt, att han uppoffrade stora summor på sina resor, särdeles de till främmande länder, som voro både täta och ibland ganska långvariga, äfvensom att han gjorde förluster på borgensförbindelser för sina bröder; men han förde en indragen lefnad och var ingen slösare, hvarken i mat eller dryck, ännu mindre i kläde-
drägt, hvilken tvärtom var ganska tarflig. Med sitt rykte som läkare, i hvilken egenskap han lät ganska väl betala sig, indrög

¹⁾ Att härmed helt annorlunda förhöll sig, visas nogsamt af i denna tidskrift förut tryckta handlingar.

han ofantliga summor. Endast under sin årliga korta sejour vid Ramlösa brunn, dit särdeles den förnäma världen, synnerligen för hans skull, hoptals strömmade, insamlade han mycket penningar. Med lagsökningar och utmätningar var han dock ständigt hemsökt. De oroade honom föga. Han älskade tvister och rättegångar och använde all möda att deruti inveckla sig och andra. Han ansåg utmätningar vara en nyttig sak, för att blifva väl af med skräp. Någon som hade fordran hos honom hotade att sälja hans förbindelse på offentlig auktion, för att hastigare komma till sina penningar. Rosenschöld svarade ganska artigt och tackade för den opåräknade tjänst honom derigenom visades: oförlåtligt nog hade han ej sjelf förut tänkt att på sådant sätt erfara, på hvilken punkt hans kredit hos allmänheten för ögonblicket stod. En annan som rådfrågade honom rörande ett sjukdomsfall, ursäktade vid förhör om sjukdomsorsaken, den R. noga undersökte, att han ej genast kunde utreda om kallare funnits under det rum han bebott. Rosenschöld svarade, att sådant visserligen vore ganska förlåtligt: han sjelf hade i 3 år ägt Remmarlöfs gård och ej förr än dagen förut afvetat, att der fanns tröskmaskin, emedan kronobetjeningen dragit försorg om grödan. Han menade dermed, att den blifvit utmätt för skuld.

Såsom ett talande bevis på hans rättegångskärlek må anföras, att han vid försäljning af ett hus i Lund bland vilkoren förbehöll sig att utan hinder få för egen räkning fortsätta tvisten med grannen om rättighet att bibehålla läget af en takränna. Till och med i sitt testamente läser han afsatt medel till fullföljande af vid hans död ännu ej afslutade rättegångar.

Oaktadt R. ej saknade framgångar hos det täcka könet, var han aldrig gift. Vid tidpunkten omkring år 1802 sades han hafva särdeles utmärkt en ung vacker borgaredotter i Lund, som dog i blomman af sin ålder. Man ville till och med tillräkna honom författareskapet till ett litet sorgeqväde i anledning af hennes död.

Några skildringar af studentlifvet vid denna tid torde för jemförelse med förhållandena nu för tiden, här vara på sin plats. Till upplysning om gångbara priser må anföras, att hyran för ett af de bättre studentrummen utgjorde sex rdr riksgäldssedlar i terminen. Inga allmänna spisqvarter för studenter funnos. Blott uti trenne af de bättre och förmögnare husen funnos slutne bord, der adjunker, docenter och äfven studenter, som voro i tillfälle dertill, dagligen spisade och hvarest för middagen betaltes sex riksdaler riksgälds i månaden. Aftnarne lefde de flesta studerande på matsäckar från hemmet. En klockarehustru serverade aftonvard af stekta potates för fyra skilling personen. Vin eller brännvin syntes aldrig der spising gafs.

Mängden hämtade sin mat om middagarne. För 4 rdr 32 sk. riksgälds i månaden kunde trenne studerande tillsammans på sådant sätt hafva sin middag. Gatuuppträden om aftnarne voro icke alldeles främmande. Den så kallade Lundagård var de studerandes helgedom. Der uppfördes boll-lekar, hvaruti äfven de äldre deltog. Såsom ett medel att bevara de vackra och lummiga träden på Lundagården hade rektor, professor Engelhart, föranstaltat om deras käppning eller staffing, hvilket icke behagade de studerande, i synnerhet som i och för förvarandet af de nedhuggne grenarne, Lundagården hölls läst om aftnar och nätter. En natt samlade sig studentkorpsen, uppbröt med jernstänger de massiva jernportarne och släpade de afhuggne grenarne upp i Engelharts förstuga. Oförståndet af hela detta oväsen visade sig snart, då träden om några år ånyo uppblomstrade och slogo vackrare kronor än förut. Ett enda värdshus, der spirituosa vankades, fanns, men det besöktes ej af andra än några få utsväfvande ynglingar; endast hos några gamla mamseller kunde kaffe fås emot betalning. Inga spektakler fingo gifvas under terminerne. Blott en, högst 2:ne gånger i termin, gafs något dansnöje. Några associationer emellan de studerande om baler, måltider, resor eller dryckeslag afhördes aldrig. Efter slutade examina tömdes väl någon gång en butelj mallaga eller annat vin; men brännvin eller punsch voro för de studerande i allmänhet främmande. Hos de studenter, som från hemmet kunde påräkna goda matsäckar, gästade hälst deras kamrater och läto husmanskosten sig väl smaka. De ynglingar, som ankommo från Christianstads skola eller Wexiö gymnasium, utmärkte sig för de grundligaste kunskaper. De senare medförde prof af att hafva varit elever i latinnet af Håkan Sjögren, som också var deras orakel. Uti lefnadsvett stodo de deremot tillbaka. Deruti utmärkte sig, kanhända något för mycket, Göteborgarne. Lustresorne voro ej många. En sådan till Malmö ansågs för ett stort företag. Oaktadt den förhöjning skjutslegan från städerna år 1800 erhållit, reste tvenne personer på en kärra efter en häst från Lund till Malmö för 24 sk., då ännu i riksgälds. Skjutsbonden fick promenera samma väg, utan särskild betalning, för att afhämta sin häst. Tvenne professorers hus utmärkte sig i synnerhet för gästfrihet emot de studerande. Det ena var doktor Hesslerns — det andra doktor Ebersteins. Hesslern var skånska nationens inspektör och alla som tillhörde den, voro säkre om åtminstone en aftonmåltid hos honom hvarje termin. Hvarken vin eller andra starka drycker erhöles vid dessa måltider, men deremot god och tillräcklig mat, som af studenterna då mycket högt värderades. Icke heller kom kortspel i fråga. Hos Ebersteins ökades behaget genom dottrarnes skönhet. Äfven i andra professorshus, hvilka i allmänhet ansågos för förmögne, öfvades en enkel gästfrihet.

Ingen student, som ville anses vara af verld, kunde göra visit i ett professorshus utom på söndagseftermiddag eller klädd annorlunda än i silkesstrumpor och skor, pudradt hår och hårpiska, än mindre, utan att vara så klädd, bevista ett dansnöje. Allmännaste promenaden både för lärare och studenter var till Höje bro. Endast de största eller hufvudgatorne voro stensatte. De öfrige hade blott en rad af större stenar midt i gatan. Denna rad, — en dylik fanns äfven på de fullt stensatta gatorne, — ansågs af studenterne såsom deras uteslutande tillhörighet. En dag möttes på en sådan stenrad en student af två bönder, hvilka studenten på grund af sitt sjelftagna privilegium ville undantränga. Den ena bonden ville sätta sig deremot, då den andre varnade honom att icke inlåta sig i gräl med studenten, emedan han borde besinna, hurusom det ej stod rätt till med denne, då han bar västen utanpå rocken. Det är nämligen att märka, att på den tiden brukades såsom ytterplagg ett slags kort lifjacka kallad spens. I allmänhet stod det klen till med ordningen och snyggheten i staden. Svingo opåttalt på gatorne. Såsom medel att utestänga dem från inträde å Lundagård, voro vid alla ingångar anbragte ett slags rister af jern. En öppen brunn utgjorde Stortorget's prydnad. Vid denna brunn vattnades vägfarandes kreatur.

Med få undantag voro professorerne både aktade och fruktade. De mörka aftnarne begagnades af de studerande, att genom ett vivat eller perea't uttrycka sitt välbehag eller sin missbelåtenhet. Nuvarande utgifvaren af tidningen Svenska Minerva (Askelöf) var på den tiden ofta anförare af studentsången och promenaderne till Höjebro. På 50 år synes han således icke hafva förnekat sin natur att vara en son af skämtet och nöjet.

Den 2 December 1802 föddes arfprinsen Carl Gustaf, kallad hertig af Finland. Han dog i yngre åren.

Af ett konungens bref den 20 Januari 1802 synes, att skånska kavalleriregementerne haft något slags åliggande att förse kongl. Lifdrabant-korpsen, emedan genom detta konungabref underrättas landshöfdingen i Malmö, att som konungen i nåder godt funnit, att de vid dess Lifdrabants-korps' hästar inträffade vakanser ersättas från dessa kavalleriregementer, så vore det konungens vilja, att förstnämnde regementen på enahanda sätt och med lika vilkor, som genom nådigt bref den 16 September 1793 bjudes samt vid den tid som framdeles utsattes, skulle aflemna, hvardera regementet åtta hästar.

Med år 1803 ingick början till den för Malmö stad och hela 1803 Skåne vigtigaste epok under detta århundrade. Nästan samtidigt utkommo konungens stadga och reglemente den 15 Februari för en diskontinrättning med bankospecie i staden Malmö på 15 års tid med fond af enskilt delägare och konungens förordning den 31 Mars angående ägors fördelande i enskifte och utflytningar ifrån

större byalag i hertigdömet Skåne. Bägge voro djupt ingripande åtgärder i stadens och provinsens industriella lif. Vål hade redan förut enskifte, — hvarmed förstods, att en gårds alla ägor blefvo till ett helt sammandragne för att beqvämare kunna skötas, — på grund af landtmäteriförordningen den 12 Augusti 1783 tillkommit; men begreppen om detta slags ägoskiften hade icke särdeles utvecklats sig, och med undantag af frälsegodset under den ryktbare friherren Rutger Macleans säteri Svaneholm, hade blott ett och annat hemman blifvit från byalagssamfälligheten utbrutet, utan att likväl denna samfällighet derigenom blifvit upplöst. Det ljus major Stjernsvärd upptände i Bjäre härad kom något sednare och var af annan natur. Det rörde norra delen af Skåne, som sednare träffades af enskiftesverket. Stjernsvärds reformer afsågo mera den större egendomens indelning och uppdrifvande till stor afkastning, utan beräkning på en större nettobehållning för ögonblicket. De afbrötos med Engeltoftas försäljning och torde först i sednare tider kunna betraktas såsom å nyo upptagna. Enskiftesförordningen nedföll derföre 1803 såsom en fiendtlig bomb uti det från århundraden tillbaka slumrande skånska jordbrukslägret. Vid första stegen till dess verkställighet uppstod ett nästan allmänt missnöje bland Skånes allmoge. Såsom en särdeles lycka må det betraktas, att denna allmoge till sin natur är trög, — kanhända en följd af det tunga arbete dess modernäring jordbruket, den tiden i synnerhet, med blott de gröfsta hjälpmedel och verktyg, erfordrade. I annat fall hade säkert missbelåtenheten kommit till vådliga utbrott. Det var i sanning ingen barnlek att spränga stora byalag, vanda vid ett dagligt samlif för alla åldrar på gemensamma samlingsställen å allmänna platser eller bygator, som väl på många ställen liknade träsk, men åter på andra stensatte voro jemnförlike med städernas. Oftast låg också här efter orden "kyrkan midt i byn". I bredd med enskiftesförordningen och såsom en förklaring deröfver utgaf landssekreteraren Centervall en liten tryckt förtjenstfull afhandling om fördelarne af enskiftesbruket, hvilken likväl icke var lätt att sprida bland menige man på landet, som saken gällde. Tidningar funnos inga utom Lunds Veckoblad Nytt och Gammalt; ej heller fans landthushållningssällskap eller andra medel att göra den bekant. Det enda biträde som kunde påräknas i detta afseende, var presterskapets, som icke heller allestädes uteblef. Tvärtom visade sig detta på mer än ett ställe verksamt. Det är också ett faktum, att der enskiftesverket först greps an hos andra än ståndspersoner, det hufvudsakligen kan tillräknas presterskapet såsom förtjenst att tidigt hafva upplyst sine församlingsbor äfven om hvad deras verldsliga frid tillhörde. Allmänna upplysningen stod också vid den tiden på en vida lägre ståndpunkt än nu. Med ganska få undantag, saknades tillika

skicklige landtmätare, hvarpå likväl hvilade så utomordentlig vikt. Icke heller var antalet tillräckligt, för att de, äfven om de varit i besittning af insigt, skulle kunnat utföra de vidsträcktare arbeten som förekommo. Sjelfve ööfvade och med skäl vacklande i åsigter om författningens rätta tolkning i många af lagstiftaren oförutsedda fall, røjde de ofta bristande förmåga, icke allenast uti sjelfva yrket, utan äfven i att undanrödja gamla fördomar hos det folk, som hade svårt att fatta, att dess egen fördel kunde fordra att drifvas från hus och hem, som de sjelfve eller deras fäder med svett och möda förvärfvat, ja kanske med egna händer sammanfogat. Märkeligt är för den som följt fortgången af ifrågavarande verkliga storverk från dess första begynnelse, att hafva erfarit, hurusom de sämsta landtmätareförmågor haft det största förtroendet, och utfört det vidsträcktaste arbetet. Förklaringen ligger likväl nära till hands. Bristen på skickliga landtmätare framkallade i sin ordning behovet att åtnöja sig med sådana, som åtminstone kunde närmare införlifva sig med allmogen och, fastän på noggrannhetens bekostnad, hastigare åstadkomma en större arbetsprodukt och i samma mån förkorta allmogens lidande.

Den i sednare decennier uppvuxna generationen, kan svårigen göra sig begripligt ett jordbruk på skånska slätten efter gamla skicket. De på en liten omkrets sammanpackade byarne hade sina ut- och inägor sammanblandade och uti mångfaldiga skiften. Dikningar, så angelägna särdeles på plana ytor, kunde sällan komma i fråga med ett sådant brukningssätt. Endast den närmast byn belägna jorden, tofterne kallad, blef föremål för omsorgsfullare odling. Den öfriga, för alla lika aflägsse, lemnades utan särdeles uppmärksamhet, begagnades sällan till annat än betesmark eller hafresådd utan särdeles beredning; sådan kunde icke heller gerna komma i fråga i anseende till dess läge, ofta en fjerdedels mil eller mera ifrån byhemmet. I allmänhet måste utsädet ske samtidigt på alla de sammanblandade skiftena, utan afseende på den ene eller andre jordägarens förmåga att hastigare eller långsammare tillreda jorden, än mindre på väderlekens tjenlighet. Skörden måste ännu nödvändigare begynnas af alla på en gång. Vid allt detta var likväl den skånske bonden född och uppfödd. Han visste ej af något bättre och följde sitt gamla ordspråk, "att ingen dör af den sjukdom han är vand vid". Han körde helt makligt sin fåra efter gammal sed, oftast med 2 par oxar och lika många hästar för plogen. För att icke göra brytningen uti häfdvunna vanor allt för skarp, förutsatte författningen, att enskifte kunde enskilt delägare i byalag tilldelas, utan att fråga om utflyttning för någon annan behöfde uppstå, förr än i händelse af allmän enskiftesdelning. Detta oakadt var förskräckelsen för enskiftes ifrågasättande särdeles i de

större byalagen så stor, att mången, som gaf min af att vilja söka enskifte, med stor uppoffring utlöstes från sitt hemman. Den med hvilken detta ej lyckades, förklarades för byalagets uppenbare fiende och behandlades såsom sådan hela sitt lif igenom. En god sak måste likväl till slut segra och det skedde äfven här. Så småningom öppnades ögonen äfven på de förfärade. Omsider lärde de inse, att den rubbning en eller flere delägares utbrytning åstadkom för de öfrige i ett byalag, medförde altför svåra olägenheter. Snart blefvo enskiften allmänna, till en början i omkretsen kring Malmö och Lund, hvartill väl i sin mån bidrog lättheten att uti dessa städer förse sig med nödige byggnadsmaterialier. Såsom en vevselverkan uppstod i dessa bägge städer en verklig trädvaruhandel.

Häfdatecknare hafva redan tvistat om hvem som borde tillerkännas förtjensten att hafva åstadkommit enskiftesverkets i Skåne hastiga framgång. Många äga andel i denna förtjenst. Nervus rerum gerendarum, penningen, var här som i de flesta fall hufvudsak. Den bereddes genom uppkomsten af Malmö diskont, vare sig nu dervid betraktad såsom medel eller ändamål. Den skånske slättbon var på den tiden icke särdeles gäldbunden. Han besatt för det mesta af honom sjelf eller genom giftermål ärfd jord. Enskiftesverket tvang honom att göra bekantskap med diskonten eller som den genom allmogens vanliga förvridning af ord kallades: "thekonsten". Mången dränkte deri sitt välstånd; men säkert är, att utan den sålunda lättade utvägen till kredit, hade enskiftesverket gått vida långsammare och mött ännu flera hinder. Det är sant, att landshöfdingen grefve Rosens öfvertalningsförmåga och lätta umgängessätt med allmogen befördrade framgången af mera än ett enskifte; men utan orättvisa må ej förbigås landssekreteraren Centervalls verksamhet, framkallad dels af det nyhetens behag, som eldar alla öfverlägsna förmågor att gripa sig an, äfven om det strider emot andra medfödda böjelser, och dels också såsom ett medel att stiga i gunst hos den allsmäktige generalguvernören, friherre Toll, hvilken, trogen sin konungs önskan, egnade all möjlig uppmärksamhet åt den stora jordbruksreformen. Det var den tidens sed att icke skriva eller trycka så mycket om en sak, utan fast heldre lägga hand dervid genom gerning. Så äfven uti denna. Landtmätarne voro af tjenstepligt och för sin bergning tvungne att såsom slafvar sträfva för verket; men en annan klass eller de så kallade gode männen, som vid enskiftesförrättningen voro på en gång landtmätarnes biträde och delägarnes rådgifvare, ådagalade i allmänhet ett nit, en uppoffring af tid och möda, som täflar med allt hvad samhällsandan i vår tid kan uppvisa. Mängden af förrättningar på en gång var ofta så stor, att desse gode män, af hvilka vissa voro lika outhärliga för landtmätare som jordägare genom sitt anseende och sin utmärkta

förmåga att afböja eller bilägga stridigheter, knappt unnades nattens hvila för att städse vara med. Ersättning, icke ens för skjuts, ifrågasattes. Bland desse utmärkte sig på Malmöorten i synnerhet prosten och kyrkoherden i Tygelsjö N. Holst, som också lärar blifvit belönad med en hedersbelöning i guldmedalj, kamereraren Cornelius Cronsioe, ihågkommen med Wasa-orden och sedermera med titel af landtråd samt slutligen adlad med namnet Sjöcrona, och dennes broder, domkyrkoinspektoren i Lund Svante Cronsioe, hedrad med kongl. räntmästarefullmägt. Deras namn böra ej förbigås vid skildringen af det skånska enskiftesverkets första och viktigaste moment.

Ett ögonvittne beskriver en enskifteskonferens från den tiden på ungefär följande sätt. Vanligen valdes höst eller vår, då marken var bar och dagen kort, till sådan förrättning. En delägare hade sökt enskifte. Delägare, gode män, och publika ombud voro samlade. Efter slutad ägogradering och besigtning af byggnader och plantering återkommer hela församlingen mot aftonen till sin utgångspunkt, enskiftessökandens trånga stuga, förut uppfylld med barn och småkreatur af flere slag. På ett litet bord utvecklas kartan öfver byalagets ägorymd. På en bänk eller vägg uppdrages med krita en ägofigur, motsvarande den som kartan utvisar. Nu göres med kritan försök att efter författningen formera enskiftesplanerne så kvadratiska som omständigheterna medgifva, men med bibehållande af så många åbor som möjligt vid sina gamla bostäder. Den som häruti bäst lyckas, vinner seger under den derefter uppkommande varma öfverläggningen. Omsorgen om egen fördel, kärleken till de gamla bostäderna, fruktan att derifrån ryckas, ångor af mat och annan förfriskning och den instängda luften i den trånga stugan, hvaruti så många som möjligt af båda könen inträngt, för att deltaga uti öfverläggningen om hvad de flesta ej fatta annorlunda, än att en olycka är för dörren, — allt detta hör till en dylik konferens.

Ändtligen är man ense om läget för den enskiftessökandes plan. Han är naturligtvis utkastad så långt som möjligt på fältsmarken eller hafrejorden. Nu framställa gode männen alla olägenheter, som derefter skola uppkomma genom den så kallade stumpdelningen mellan de öfrige. Snart blir det klart, att en allmän enskiftesdelning, för hvilken landtmätaren verksamt arbetar, har företräde, och den beslutes. Man återgår till den verkliga kartan på bordet. Landtmätaren tilltror sig att i raska drag med blyertspenna uppgöra hela planläggningen. Derefter kämpas om skyldigheten till aflyttning eller rättigheten till kvarboende. För att lugna sinnena göras så många spetsiga viuklar åt byen som möjligt är och uti dessa inrymmas platser till kvarboende. Protokollet skrives och undertecknas. I detta skick insändes karta och handlingar till landshöfdingens eller generalguvernörens fastställelse. Den följer, och nästa vår sker utstakning. På

marken visar sig enskiftesplanernas läge helt annorlunda än man i halvmörkret med blicken på kartan föreställt sig. Alla äro missbelätne, men all hjälp är afskuren, ty förrättningen är redan fastställd. Så börjades och så slutades många enskiften. Här vidtager skuldsättningen — för de utflyttande till nybyggnaders uppförande — för de kvarboende, som bibehållits vid den bästa eller toftejorden, för att afbördas sig den dryga odlingsersättningen åt dem, som fått den sämre jorden. Huru illa man beräknat enskiftesstadgans verkningar bevisas deraf, att aflyttningshjelpen, som staten åtog sig betala och utfäste till och med till en rdr specie per tunland, för hela Skåne endast bestämdes till 10,000 rdr årligen. Här af uppkom den olycka, att många utflyttare fingo i flere år vänta på en slik ersättning i stället för att den genast bort utfalla. Den med statens medel för fredliga ändamål ytterst sparsamme konungen motsatte sig länge att annorlunda än med lån understödja de utflyttande, men sedan han ändtligen dertill lätit beqväma sig, lät han genom skrivelser till landshöfdingarne uti Malmö och Christianstad af samma dag som enskiftesförfattningen framställa sin förmodan, att inga andra skulle begagna sig af utflyttningsunderstödet, än de som deraf voro i behof, på det understödet måtte för de behöfvande blifva tillräckligare, liksom han gjorde sig försäkrad, att ridderskapet och adeln föreginge de öfrige med efterdöme, då framgången af den vigtiga författningen hufvudsakligen berodde på dess behöriga handhavande, deråt landshöfdingarne anbefaltes använda allt nit, drift och omtanke. Det obestämda uti denna sednare uppmaning var sannolikt orsaken till att ingen särskild åtgärd, åtminstone af landshöfdingen i Malmö, vidtogs i afseende på understödets inskränkning till blott behöfvande, utan utgick det och uppbars utan undantag af alla dem, som såsom utflyttande voro berättigade dertill.

Det nyss beskrifna fallet utgör ett af de bästa. Sämre gäfvos, då tvister uppkommo, som uppehöllos årvis, hvarunder ingen gödslade jorden, osäker om hvilken hemmanslott han till slut kunde få.

Under de skånska enskiftenas barndomsdagar utöfvades en himmelsskriande orättvisa emot hundradetals oskyldiga. Ehuru det sedermera införda statorparessystemet då var okänt, funnos likväl i de flesta byar flere eller färre obesutne personer, som mäktat på olika vilkor uppföra sig en koja på annors ägor. Nu enskiftades en by och de fleste åbor måste utflytta. Då ingen var bunden att sörja för plats åt desse små husägare, tvungos de, att när så fordrades — och det var nästan alltid, — nedrifva sine hus. Vål lemnades dem rådrum dermed i vissa år; men ingen flyttningshjälp bestämdes dem. Värdet af husen gick åtminstone förloradt, om nog barmhertighet fanns att på annat ställe bereda dem plats. För dem saknades till och med hoppet att någonsin komma i bättre belägenhet. Från denna period härleder sig ock den sedermera förekommande

frågan om jordafsöndring och hemmansklyfning. Uti sjelfva enskiftesförfattningen var fröet nedlagdt till den förra, och den sednare blef en ovilkorlig följd af enskiftesverket. Sista § af enskiftesförfattningen innehöll nämligen ett upphäfvande af de från fordna tider gällande allvarsamma förbuden emot skattskyldig jords afsöndring genom det stadgande, att ägare af enskiftadt hemman tillåts att inrätta och anslå till och med tiondedelen af dess erhållna jordrymd till särskilta lägenheter, hvardera minst af 4 tunnlands innehåll och dem till andra personer upplåta att under full äganderätt evärdeligen besitta; dock borde dessa lägenheter endast tagas af hemmanets ouppodlade jord och på det en sådan afsöndring ej måtte sätta hemmanet ur stånd att ränta och andra skyldigheter fullgöra, skulle ifrån dessa lägenheter betingas och till stamhemmanet årligen utgöras i det minsta så stor afgäld i spanmål eller penningar, som i jemförelse med hemmanets hela ågorymd och de afstådda lägenheternes innehåll och godhet sig belöpte, hvilket på landshöfdingens pröfning och stadfästelse ankom och i kronans jordeböcker till ständig rättelse antecknas skulle; hvarjemte stadgades, att om hemmansägaren försummade att i rättan tid betala hemmanets utskylder och utgöra alla detsamma åliggande skyldigheter, kronans uppbördsmän ägde, att den ifrån besittningarne utgående afgäld med qvarstad belägga och till godtgörande af de bristande skyldigheterna framför andre fordringsägare uppbära. Å ägor, som tillhörde kronohemman, och boställen, finge sådane inrättningar icke ske, utan att konungen, uppå vederbörandes anmälan, dertill gaf lof.

Före Skånes enskiftande voro hemmansklyfningar sällsynta. Endast vid arfskiften ifrågakommo de och högst sparsamt äfven då, emedan i de flesta fall medarfvingar togo lösen. Genom enskiftena fingo hemmansåborne mera omtanke att uppodla all sin jord. I saknad af kraft dertill, kanhända ock såsom ett medel att bestrida den kostnad åbyggnadernes flyttning och odlingsersättnings utgörande medförde, uppkom behovet att försälja hemmansdelar, hvilka med en tilltagande folkmängd städse hade afnämare. Ett märkligt steg till hemmansklyfningens befordran skedde genom 1808 års landtvärnsinrättning, enligt hvilken ägande rätt till jord befriade från uppbådet till krigstjänst alla vapenföre män från 18 till 25 års ålder. Under då ännu i full gång varande kostsamma utvägar att vinna besittning af kronorusthåll, — så dryga, att blott antagningen af kompanichefen till rusthållare, medförde en utgift af omkring 25 rdr, oberäknadt hvad som åtgick till lösen för approbation på sådan antagning af landshöfding och regementschef, åt fyra expeditionshafvande eller contrasignanter, nämligen landssekreteraren, landskamereraren, auditören och regementsskrifvaren, var skörden ganska god för många. Verkningarne af alla dessa jordstyckningar voro märkvärdiga.

Deribland må särskilt nämnas, att redan då, för 40 år sedan, ett tunnland jord å Malmö stads ägor betaltes med 1,111 rdr 5 sk. 4 rst banco, för att befria trenne jordbrukaresöner från utskifning. På landet framkallade hemmansklyfningarne efter enskiftet, vid hvilka då ännu det för svenska språket egna "lagom" tillämpades, en betydligt ökad odling af jorden och såsom följd deraf en ofantlig tillväxt af folkmängden äfvensom i produktion af jordens alster, måhända likväl på bekostnad af ladugårdsskötseln genom minskadt höbol och försvinnande betesmarker. Hvad hemmansklyfningen såsom tvistämne särskilt angår, så torde för den aldrig någon annan gräns kunna uppdragas, än den som en stigande upplysning och eftertanke kan diktera.

En annan reform var nära samtig med enskiftet, vare sig nu att den tillkom i följd af detta eller såsom en följd af den 1802 utfärdade stängselordningen. Nög af, ett märkligt hinder för alla vägfärdande, grindarne på landsvägarne, hvilka voro så talrika, att endast emellan städerna Malmö och Lund funnos sju och på ett skjutshåll emellan Broby och Röinge i Christianstads län 24, minskades så småningom och äro nu mera icke till på de flesta landsvägar. De nya enskiftena ingärdades vanligen med jordvallar, planterade med tysk bandpil, på en gång en binäring genom försäljning af skörden till tunnband, som förut införskrifvits från Holland, och tillika ett eldbrandsämne uti det skogfattiga Skåne.

Af statssekreteraren, sedermera excellensen Rosenblads efter hans död bekantblifne egenhändiga anteckningar inhämtas, att riksdrotset greve Trolle Wachtmeister och öfverdirektören vid landtmäteriet, friherre Eric af Wetterstedt varit de som medverkat och biträdt vid enskiftesförfattningens utarbetande och att dervid en väsentlig betänklighet emot hela förslaget uppställt sig uti de stadfästelser, som meddelats å redan verkställda storskiften, i det att detta steg ansetts vådligt såsom rubbande äganderätten och stridande mot den säkerhet, som laga kraftvunne beslut borde gifva; men — säger Rosenblad vidare, — då afsigten var att gifva hvar och en fullt vederlag för hvad han förlorade och att i tidens längd bereda hans egen fördel genom mera bekvämlighet och full frihet att bruka och odla sine ägor, och då jordens produktionsförmåga ej borde för en formalitet fjättras, så måste dessa jemförelsevis smärre konsiderationer vika för ett stort ändamål.

Att vid sjelfva författningens utfärdande många viktiga omständigheter blifvit förbisedde, derom vittna de otaliga förklaringar, som tid efter annan genom general-landtmäteridirektören meddelades och som utgöra en liten litteratur för sig. Det är förut antydt, både huru klen utrustade och huru fåtalige de flesta vid enskiftesverket anställde landtmätare voro; men i allmänhet ägde de den för enskiftesverkets påskyndande gynsamma egenskapen, sedan det kommit i riktig fart, att åstadkomma en stor arbetsprodukt

på kort tid. Sedan jordägarne hunnit något reda sig utur den labyrinth af omsorger, hvaruti de blifvit indragne, började de att efterforska, huruvida en hvar fått sin rätta jordrymd. Denna justeringslusta, understödd af vinningslystne advokater, började allt mera gripa omkring sig och kunde haft betänkliga följder, hvilka likväl afböjdes genom ett kungligt bref den 20 Febr. 1821, af innehåll, att någon rubbning af det bestående ej var att påräkna, utan finge en hvar åtnöja sig med hvad han fått. Med den generalguvernören eller landshöfdingen anbefallda granskning af enskiftesförrättningarna, innan de fastställdes, gick också ganska knapphändigt till, så vida ej anförde besvär föranledde en närmare pröfning. Inom Malmöhus län hade det nästan varit en omöjlighet att egna särskild uppmärksamhet åt hvarje enskiftesförrättning, då efter några års förlopp en mängd sådane från alla landtmätare ingingo; till slut lades alltsammans i hög, intill dess antingen derföre att generalguvernören ankom till staden eller af annan orsak denna hög framtogs och alla kartorne utbreddes öfver golfvet uti landskansliets arkiv för att granskas, hvilket likväl egentligen endast skedde till utrönande af den lämpligaste platsen för fastställens tecknande. Framgången af enskiftesverket i Skåne framkallade snart en likartad åtgärd inom Skaraborgs län, hvarom författning utkom redan år 1804. År 1807 utgafs enskiftesstadga för hela riket med undantag af Norrland. Konung Gustaf Adolf var till och med betänkt att införa enskiftet äfven i det då till Sverige hörande hertigdömet Pommern, dit för sådant ändamål en kommendering landtmätare från Sverige utryckte, men snart återvände med oförrättadt ärende, förekommen af Europas störste skiftesman Napoleon, som just den tiden förordnade om Pommerns utrymmande af svenskarne. Bland nyssnämnde missionärer befanns den Jean Åkerblom, hvilken sedermera blef förste landtmätare i Malmöhus län. Den som nu bereser Skånes rika slätter och gläder sig åt de treffliga små eller stora landtgårdarne med hvitmenade väggar och rödmålade gafflar, ibland under tegeltak, nästan alla beskuggade af små planteringar, åt de yppiga sädesfälten, till en betydlig del på forna aflägsna fäladsmarker, de väl hållna boskapshjordarne; han anar icke de tusende tårar och omsorger, som varit dessa härligheters föregångare, eller att af mängden bland anläggarna af dessa treffliga nybyggen knappt en eller annan hann upplefva deras fullbordan och att andre såsom inhysesshjon tillbragte inom dem ett vegeterande lif; men den stora reformen har blifvit genomförd och storverket fullbordadt. Skåne, alltid ett lyckligt, har tillika blifvit ett mäktigt land. Välståndet hos den besuttna allmogen är allmänt — obeståndet inom den sällan annat än självvålladt. Skånes landsvägar, det enda som med ganska ringa skillnad bibehållit sitt urgamla usla skick, befaras icke nu mera af dessa vagnar med grofva axlar af träd och

klumpiga, obeslagna, ofta åttkantiga hjul, utan af bättre konstruerade fordon, icke sällan med anspann af fyra hästar, der nu i stället allmogen och jordbrukande ståndspersoner gunga uti lackerade liggfjädersvagnar, någon gång till och med uti fönsterkalescher. Uti klädedräkten hafva hos allmogen de storskyggade, tunga filt-hattarne blifvit utbytte mot vanliga runda hattar eller mössor, trädskorna mot stöflar, stundom med galoscher, den ljusblå "kjolen" och skinnbyxor mot nätta jackor och långbyxor af kläde. Qvinnorne hafva följt männens exempel. Mångfalden af kjortlar, som fordom ömsom sopade vägar och gator, ömsom slutade vid knäet, hafva gifvit vika för en nättare klädsel. Snyggheten inom hus är i tilltagande. Tapeter, prydligt målade rum, vackra gardiner, målade eller polerade möbler och till och med ljuskronor äro icke mera alldeles främlingar uti den förmögnare allmogens boningar. I början hördes veklagan häröfver, såsom vore förändringen förbud till undergång; men nu begynner denna klagan blifva mattare. Odalmanen, landsbygdens kärna, som framskrider i välmåga, kör förbi krogarne utan att tala vid. Han söker sin förströelse och öfvar gästfrihet i sitt eget hus. I fråga om att sköta sin träda, att i öfrigt odla sin jord, att tillägna sig binärningar, går han jemna steg med, någon gång förbi ståndspersonen, som förr ansåg sig för hans läromästare.

Malmö diskont, det andra af 1803 års barn, var ej byggd på så lösa grunder, som dess olyckliga slut syntes utmärka. Fonden till denna diskont bestod af 100,000 rdr bankomynt, som insamlades genom subskription i verksilfver, beräknadt till 20 sk. lodet, holländskt silfvermynt och aflysta svenska silfvermyntssorter, uti aktier på 50 rdr stycket. Diskonten berättigades att, emot godkänd nöjaktig säkerhet samt 3 procents årlig ränta, på löpande räkning i banken få disponera en lika stor summa, som det tecknade och i banken insatta aktiekapitalet utgjorde och att det samma återbetala samt vidare ånyo utassignera, allt efter som omständigheterna och ortens rörelse sådant kräfde. Deremot skulle $\frac{1}{3}$:del af verkets årliga vinst, som öfversteg sju procent, sedan direktionens och betjeningens aflöning samt alla öfrige utgifter och omkostnader i och för diskontrörelsen behörigen blifvit bestridde, tillfalla banken; men de öfrige $\frac{2}{3}$:delarne deraf, jemte sju procent å aktiekapitalet, tillhöra aktieägarna. Vid förefallande behof skulle det vara direktionen obetaget att jemväl af enskilte personer till diskontrörelsens oafbrutna underhållande mot lindrig ränta upptaga lån och i sådant afseende utgifva löpande forskrifningar på 100 rdr och deröfver, men icke derunder.

På sådane vilkor öppnades aktieteckningen i Malmö hos kommerserådet Frans Suell, vice borgmästaren Carl Magnus Nordlindh och handlanden Cornelius Hegardt. Teckningen var snart

fullbordad. Den förut omtalade inskränkningen uti bruket af silfver underlättade den betydligt. Genom en tillfällighet såsom gosse ögonvittne dertill, erinrar sig författaren ganska noga den för honom ovanliga synen att större och mindre, vackra och väl arbetade silfverpjäser af tillkallad guldsmed sönderbrötos och inpackades uti stora lårar för att såsom aktiefond uppsändas till banken. Det var i ögonen fallande, att bankens och aktieägarnes gemensamma fördel med diskontverket åsyftades. Det är blott att beklaga, att genom felaktig förvaltning allas förlust blef slutliga följden — omöjligt att vid diskontverkets bildande beräkna eller förutse. Första direktionen bestod af samma personer, som emottagit aktieteckningen. Alla tre njöto hvar för sig det största förtroende både i orten och hela landet. Diskonteringen börjades straxt efter det realisationen af riksgäldskontorets kreditsedlar den 29 Augusti 1803 blifvit företagen. Rântan å lånen var bestämd att förskottsvis erläggas med 6 procent och straffrântan till en procent i månaden, följaktligen 12 procent för år. Enskilte personer skulle ej få på sina blotta namn häfta för större summa på en gång än 5000 rdr; inskränkningen bortföll vid säkerhet af godkände aktier, publika verks obligationer samt i fullkomligt säkert förvar stående varupanter. Om betalning ej följde inom 8 dagar efter förfallodagen, borde låntagaren eller löftesmannen genast lagsökas. Häraf synes, att alla garantier för ordning och säkerhet voro i reglementet nedlagda. Huru de iakttagos och verkningarne af underlåtenheten i detta fall, torde komma att framdeles vidröras. Här må vara tillräckligt att nämna, hurusom under diskontens första period, då den bedrefs i en inskränktares skala, den ansågs gagnande för rörelsen i orten och verkliga var det, i synnerhet för jordbruket, som genom enskiftesverket blifvit skakadt i sina grundvalar. Lånerörelsen bedrefs med verkets assignationer på banken, ställda i summor ej under 5 rdr och ej öfver 500 rdr. Ingen ifrågasatte, att såsom mynt emottaga dessa papper. Till utseendet voro de ganska fula. Tryckta på vanligt skriftpapper, hade de en hvitstämpel innefattande industriens emblemer, valören groft textad med bläck samt direktionens och kamererarens underskrifter. Af triumviratet Nordlindh, Suell och Hegardt afgick Suell först och efterträddes af handlanden Henric Falkman. Enligt hvad en af första triumviratet meddelat författaren, skall anledningen till Suells afgång varit den, att en bankoattest å 10,000 rdr på ett oförklarligt sätt försvunnit från direktionens bord. Suell begärde derefter, att af verkets kassa få uttaga och på kort tid disponera 50,000 rdr, som det troddes för att använda i en sockeraffär; denna slog så ut, att bristen innan kort fylldes af vinsten derå och förskottet derjemte ersattes. Sednare utträdde Hegardt och i dess ställe valdes handlanden S. C. Björkman, som för sin patriotism att skänka till

Norge 1814 ett betydligt parti spannmål, benådades med kommerseråds titel och en vasaorden.

Allt ifrån diskontens början visade sig vinsten derå betydlig och var allt sedermera i betydligt stigande, så att den något år uppgått till 28 procent af tillskjutna kapitalet. Det är intet tvifvel underkastadt, att Nordlindh var själen i hela förvaltningen. Kort före diskontens början hade han med sin ovanliga verksamhetsdrift inrättat en del af sitt hus till theater. Huset är det som nu tillhör handelsbolaget Barkman & Bergh. Snart flyttades dock Thalias tempel till en lada uti södra delen af staden, der cikoriefabriken nu finnes; och i Nordlindhs hus inreddes i stället hvalf och embetsrum för diskonten. Från diskonten utgick sannolikt ock till betydlig del Nordlindhs växande inflytande i staden och orten; men uti samma verk fick detta inflytande och Nordlindhs medborgerliga existens sin graf, som framdeles skall visas.

Med detta år upplöstes till fullo en af denna provinsens vackraste inrättningar, nämligen barnhuset i Malmö. Dess fundation var gammal, utfärdad af konung Carl XI någon tid efter Skånes återvinnande och förening med Sverige. Sälunda hade konungen genom öppet bref af den 27 November 1682 anslagit till delning emellan detta barnhus och stora barnhuset i Stockholm den så kallade Helsingörstionden, som utgick af Oxie, Skytts, Wemmenhögs, Harjagers, Luggude, Rönnebergs, Onsjö och Herrestads härader i Malmöhus, samt Ingelstads, Jerrestads, Norra och Södra Åsbo härader i Christianstads län, så att Malmö barnhus tillföll 400 tunnor råg, 1064 tunnor korn och 422 tunnor hafre, hvarför utan barnhuset uti penningar ägde ett kapital, utgörande ännu vid dess upplösning 9226 rdr 32 skilling banko jemte en temligen rymlig byggnad med trädgård. I äldre tider stod inrättningen, likasom skolan och hospitalet, under inseende af magistraten och generalguvernören. Huru och när denna förvaltning upphört, har förf. ej kunnat utröna; men det vissa är, att barnhuset redan på 1780-talet var under serafimerordens öfverinseende. Enligt en af konungen 1746 fastställd stat var barnhuset beräknadt att draga försorg om föda, uppfostran och undervisning för 80 gosse- och 26 flickebarn af fattiga föräldrar. Inrättningen utgjorde en särskild församling med egen kyrka, prest, hade läkare, bokhållare, tre läromästare, deraf en tillika klockare, lärarinna, hushållerska och tvänne huspigor. Anledningen till barnhusets upphörande blef icke närmare bekantgjord, endast att så skulle ske. I stället blefvo barnen utackorderade på landet, hvarmed börjades från och med år 1800. I begynnelsen gick det väl för sig att få ett barn borttingadt emot den uppfostringshjelp, som betaltes, eller högst 6 rdr årligen; men någon omsorg om barnens kristliga upptuktelse och vidare fortkomst, i stället för att de i barnhuset uppfostrats till nyttige samhällsmedlemmar, var dermed icke för-

enad. Sedan i följd af varuprisens förändring den uppfostringshjälp, som bestods, icke ens förslög till föda och kläder, utgjorde den endast en allmosa, rätteligen åliggande hvarje fattigvårdssamhälle för sig. Det skulle åtminstone vara möjligare för detta att rättvist fördela hjälpen, än för serafimerordensgillet, som på sitt embetsrum bland mängden af sökande, hvilka till uppfostringshjälp anmälas, omöjligan kan med tillbörlig urskiljning fördela allmosorna. För provinsen är det ännu en ouplöst gåta, huru en donation af dess egna medel, bestämd att fördelas emellan tvenne barnhus, ett i Stockholm och ett i Malmö, kunnat så handhåvas, att den ena delen ännu uppfyller sin bestämelse, medan deremot — anslaget till Malmö barnhus eller för Skåne, för provinsen själf gått i det närmaste förloradt, i så måtto, att då dess inkomster t. ex. för år 1847 uppgingo till öfver 12,000 rdr banko, som blifvit redovista hos serafimerordensgillet, har detta för samma år till fosterlöner i Malmöhus län utbetalt endast omkring 3000 rdr banco med högst 8 rdr för hvarje barn. I serafimerordensgillet räkenskaper, som åtminstone i viss mån äro underkastade rikets ständers revisorers granskning, är utan tvifvel upplysning att finna, hvart det öfriga af till Malmö f. d. barnhus anslagna medel årligen tager vägen. En billig klagan har i Skåne länge blifvit förd och föres ännu deröfver, att det förlorat rätten att som hufvudstaden äga egen stiftelse, att genom egen direktion förvalta den samt att få tillgångarne till ursprungliga ändamålet använde. Sedan upplösningen af Malmö barnhus, såsom nämnt är, genom något maktspråk blifvit beramad, gick den successivt för sig. Serafimerordensgillet synes hafva efter eget godtfinnande dermed förfarit. Sålunda blefvo tid efter annan barnhusets tillhörigheter i lös och fast egendom förvandlade i penningar utom visse persedlar, som på annat sätt förskingrades. Ett bevis på det egendomliga sättet att härvid gå tillväga har man uti gillet's bref af den 5 December 1804, då det i sin maktfullkomlighet i fråga om användande af barnhuskyrkans inventarier förordnade, att Oxie och Mölleberga kyrkor, hvilka såsom patronat tillhörde Malmö hospital, borde sig emellan dela hvad de af berörde inventarier kunde begagna. Prest, bokhållare, läkare och skollärare pensionerades för deras återstående lifstid med åtnjutande af sine vid barnhuset innehafde spanmålslöner; den siste af dem lefde ännu i 40 år efter barnhusets upplösning. Sjelfva fastigheten med trädgård öfverläts genom någon transaktion emellan ordensgillet och kommerskollegium till detta sednare embetsverk, som i några år experimenterade med att förvandla det till ett slags spinnhus för att deruti låta bereda garn för yllemannafakturerna i riket. Detta företag misslyckades och fastigheten såldes slutligen, sedan dess byggnader så småningom förfallit, till Malmö stad för 2,666 rdr 32 sk. banko och barnhuset utgör nu stadens fattig-

arbetshus. Vi hafva sett, hurusom det lyckats Malmö stad att genom kongl. brefvet den 11 Febr. 1847 för sin skola återvinna gamla donationer af gods och ägodelar, som i sednare tider blifvit den frånryckte och hurusom 1847 och 1848 åren ständer beslutat att hos konungen begära undersökning rörande förvaltningen af Stockholms stora barnhus och dess fonder. Måhända är det nuvarande eller kommande generations lott att åt provinsen Skåne återeröfra det kronotionde om närmare 2000 tunnor eller dess värde jemte öfrige tillgångar, som Malmö f. d. barnhus egt, för att dermed lägga grundstenen till en återupprättad välgörenhetsinrättning för vanvårdade barn — en afledare för dem, hvilka från sin första ungdom beträdande brottets bana, omsider mogna för de stora arbetsfängelserne. En röst i fjärran har derom redan låtit höra sig genom en skyddsförenings bildande i Christianstad. Må den finna genljud på andra håll, så att frågan åtminstone hålles öppen och icke dör, innan allt hopp om återvändo är förloradt. Säkert är, att den disponibla grundfonden är för betydlig, att ej ådraga sig förtjent uppmärksamhet och att dermed borde kunna i orten uträttas vida mera, än som nu sker genom att utdela allmosor åt många, utan att verkligen hjälpa någon.

Det var ett egendomligt bruk denna tid att medan ännu allmänna böndagarne höllos på lördagen, nästföregående fredag efter trumslag i alla gathörn i garnisonsstäderna ljudeligen kungjordes och erinrades om den instundande böndagen med uppmaning om dess helighållande. Ännu egendomligare var att på samma sätt efterlystes också alla rymmare tillhörande garnisonen eller staden, så att misstag om trumslagen kunde uppstå.

- 1804 Konung Gustaf Adolf tillbragte största delen af detta år i Tyskland, med högkvarter hos sin gemåls anförvandter i Carlsruhe. Derunder sysselsatte sig likväl konungen med svenska regeringsärenden till och med af obetydlig vikt. Sålunda befinnes han hafva från Regensburg, der han på tyska riksdagen uppträdde för svenska kronans pommerska besittningar, den 13 Aug. 1804 utfärdad författning om ersättning för skjuts och dagtraktamente till landsfiskaler o. s. v. Under sina utflygter från Carlsruhe inom badenska landet var han ganska nära att genom ett misstag om person falla i fransosernes händer i stället för den af dem eftersökte och gripne hertigen af Enghien. Han kom dock med plats undan. Till konungens äfventyrliga företag hörde att vilja sammandraga en liten svensk armée i Tyskland utan något

bestämmt ändamål. Sålunda transporterades ut till Pommern afdelningar af Kronobergs, Jönköpings, Elfsborgs och Kalmare regementen, Mörnerska husarerna och artilleriet. Den del af detta sednare som bestod af Götha regemente, fick order att ifrån Malmö öfvergå till Tyskland på små jakter. Om detta skulle lyckas, erfordrades en stadig och gynnande vind. Flere försök gjordes; men förgäfves. Stiltje eller motvind tvingade de små fartygen att återvända; trupperne måste debarkera, så vida de skulle behålla lifvet, efter att hafva varit öfver ett dygn inpackade under däck, stående rätt upp emot fartygets sidor. Många önskade sig heldre döden på fältet, än att på detta sätt marteras; men svensken var på den tiden soldat i ordets strängaste bemärkelse; — han led och teg — intet missnöje hördes. Ändtligen lyckades öfverfarten härifrån till tyska vällen utan mansspilla. 1805

Det ämne, med hvilket vi nu komma att sysselsätta oss, har på Malmö stad utöfvat ett så väsentligt inflytande, att det förtjenar en närmare belysning. Fästningsverken, sådane de vid denne tidpunkt befunnos, räknade sin ålder från 15 och 1600-talet. Det säges att i Malmö landskansli förvaras specialritningar, som tjenat till ledning vid dessa verks anläggning. Handlingar visa ock, att samma stadens borgerskap, som under krigsoroligheter förstört fästningsverken, blifvit tvunget att dem åter upprätta. De voro ock ansehlige. Oberäknadt slottet, som var omgifvet af 2:ne yttre vattenfyllda grafvar och en inre graf eller den som ännu närmast innesluter sjelfva byggnaderne, nu begagnade till allmänt arbetsfångelse, voro rundt omkring hela staden grafvar och vallar, i söder och öster tredubbla, desse sednare mot nordost så höga, att derutanför af staden blott kyrktornen syntes. Infartsvägen till staden både från öster och söder gick öfver 2:ne vindbryggor och slutligen innanför dem närmast staden öfver en fast trädbro af öfver etthundra alnars längd. De innersta vallarne, som voro högst, voro i öster och söder förenade med 2:ne kolossala inkörsportar af sandsten med 3 hvalf och vidlyftige sirater ofvantill, upptagande en höjd af omkring 12 alnar. Den vestra porten var vida mindre; den hade på ena sidan ett gammalt hus med torn, som konung Hans Pingstdagen år 1500 tillbytt kronan af staden emot Sege qvarn med 32 tunland jord och en mellangift som staden betalte af 300 rhenska gyllen uti guld, på den andra tullpackhusbyggnaden; ofvanpå fans ett rum, som i forna tider kallades acciskammaren. Af stadens häfder vill det synas, som om desse byggnader i en ännu äldre tid tillbaka begagnats af stadens domstol kallad Toldborätt. De nu beskrifne grafvarnes och vallarnes läge var sådant, att man endast genom omvägar inkom till staden. Första vindbryggan i öster var belägen ungefär der skraddaren Damströms nyligen uppbygda trevåningars hus nu står. Efter att hafva passerat denna brygga, kom man till andra vindbryggan i sydost, vidare

rakt i söder och derifrån i vester öfver den förut omtalade långa trädbron in genom fästningsporten, som stod ungefär midt för den punkt, der nuvarande nya Gröne- och Norregatorne korsa hvarandra. Innanför porten fanns ett slags corps de garde eller vakthus, hvarifrån gatan gick innanför fästningsvallen i norr utmed handlanden Emanuel Bagers nu ägande tomt i vester om Norregatan till Östergatan. I söder gick infarten något när i samma krökning som i öster, innan den hann sjelfva fästningsporten, som stod i vid pass nordvestra hörnet af stadens nuvarande begravningsplats. Innanför porten var likasom vid öster ett corps de garde. På den tiden var den starkaste trafiken af ifrån söder till staden ankommande genom Pehr Weijersgatan och Hjulhamnsgränden eller, såsom den då benämndes, Rifvaregatan, i hvilken hvarje hus hade handelsbod. När således konungen 1804 beslutade rasering af de vidlyftiga fästningsverken, som ännu vid början af detta århundrade voro till någon del bestyckade och i sin fulla styrka fordrade 700 kanoner, var Södergatan, nu en af de mäst besökte i hela staden, ännu för det mästa gräsbeväxt. Samma år företogs för kronans räkning första raseringsarbetet genom vallarnes utkastande och grafvarnes igenfyllande för att formera den raka infartsväg, som nu finnes från det förut omtalade Damströmska huset till Östergatan. Detta möttes af allmän belåtenhet, i thy att derigenom en genväg beredd, utan att något intresse dymedelst stördes. Tvärtom uppkom den bekvämlighet, att man nu mera obehindrad af den förra portläsningen hvarje afton, kunde alla tider på dygnet inkomma till staden. Den mera långväga allmogen följde likväl sin gamla vana att på sina stadsfärder tillbringa natten under bar himmel på allmänningar, dertill anvisade vid Sege bro, på Kirsebergsbackarne eller utmed landsvägen derimellan och förstaden, hvarest bete fanns för deras kreatur. Från konungen ankom bref, innefattande framställning till staden att bidraga till planteringar uppå den mark, som bildades genom fästningsverkens rasering. Staden förklarade sig dertill benägen, om den finge del af planen för detta arbete. Sålunda inleddes underhandlingar om arbetets verkställighet. Påföljande året 1805 erhöll generalguvernören konungens uppdrag att fortsätta dessa underhandlingar. Följden deraf blef, att generalguvernören den 13 Augusti höll ett sammanträde med deputerade af stadens innevånare, hvarvid staden öfvertog hela raseringsarbetet emot erhållande af derigenom uppkommande mark, egentligen öster och söder om staden, innefattande en utvidgning af sjelfva stadens område till omkring en tredjedel. Dessförinnan fördes likväl en liflig strid om frågan, huruvida det skulle lända till stadens nytta eller förfång. Många husägare i staden ansågo, att deras ägande hus och tomter genom utvidgningen skulle minskas i värde. Andra, boende vid gamla södra

infarten till staden, funno sig äfventyra ingrepp i sin rörelse, om denna infart finge ett annat läge. Borgmästaren Nordlindh, då nästan allrådande i staden, lade sin tyngd i vigtskålen för stadens utvidgning och dervid blef det. Öfver det vid förut åberopade sammanträde fattade beslut att gå konungens yttrade önskan till mötes, förklarade han sitt nådiga välbehag, åtföljdt af löftesbref den 20 i samma månad, dateradt Helsingborg, att till minne deraf det nya torg, som enligt planen skulle formeras i söder om staden, finge bära konungens namn. Sålunda blef det kalladt Gustaf Adolfs torg. Torget i öster fick sedermera kallas Drottningtorget. Från Christianstad utfärdade friherre Toll den 11 September 1805 ett formligt kontrakt med Malmö stad om öfvertagande af hela fästningsraseringsarbetets utförande; vallarne skulle utkastas och grafvarne igenfyllas till stadens utvidgande och promenaders anläggande, hvarjemte derutanför borde grävas en kanal emellan staden och förstaden. Detta kontrakt antogs och underskrefs påföljande dagen genom dertill utsedde deputerade af magistraten, borgerskapet och stadens öfrige husägare med förbindelse för staden att detsamma uppfylla. Arbetet uppläts derefter af staden åt ett bolag af enskilte aktieägare bland stadens och ortens innevånare, hvilket bolag derigenom kom i besittning af det för byggnad och tomter afsedda ägoområdet. För detta bolag ställde sig åter Nordlindh i spetsen. Förlagskapitalet vanns hufvudsakligen genom lån i Malmö diskont till snart sagdt obegränsadt belopp. I bolaget deltog ock den förut omnämnde Björkman, i hvars intresse det låg att hastigt få södra infarten formerad der den nu är, emedan han inköpt och uppbyggt en handelsgård i slutet af Södergatan. Sannolikt anade ingen då, att de gamla ändpunkterne af staden, på hvilkas läge för rörelsens skull så mycken vigt lades, snart skulle förlora en del af sitt påräknade värde derigenom att nya ändpunkter derutanför kommo att bildas. Enligt åberopade kontrakt borde alla derigenom åtagne förbindelser vara fullgjorda inom loppet af 5 år, räknade från den 1 Januari 1806, och om tiden derfor överskreds, skulle lika lång tid af de beviljade frihetsåren förloras. Dessa bestodo uti rättighet för köpare af tomter, som bildats genom fästningsraseringen, att åtnjuta skattfrihet för dem i 15 år, räknade ifrån den 1 Januari det femte året från arbetets början, och befrielse från deltagandet i stadens inqvarteringsskyldigheter uti 10 år, räknade från den 1 Jan. året efter den tid, inom hvilken arbetet borde vara fullbordadt. Arbetet begyntes öster om staden, hufvudsakligen genom hitkallade arbetskommenderingar af indelta arméen, med den drift, att redan den 15 December 1806 kunde börjas försäljning af byggnadstomter, alla uti de norr om Drottningtorget belägne fyra kvarteren.

Den första tomten som såldes — den är ännu obebyggd och begagnas till trädgård — fick n:o 774 i fortsättning af numereringen i förut varande staden och dess södra del samt är belägen i nordvestra hörnet emot Drottningtorget. Orsaken till den vilseledande numereringen af tomterna i nya staden, som redan nu verkar ganska menligt och i framtiden kommer att göra det mycket mera, härleder sig väsentligast derifrån, att numereringen från början ej skedde i systematisk ordning. Man skyndade blott att efter hand på ett håll rasera för att formera tomter och genom deras försäljning skaffa penningar, för att bedriva arbetets fortsättning. Å den af konungen fastställda plankartan numererades först sjelfva kvarteren. Sedermera utkastade borgmästaren Nordlindh, allt i mån som raseringsarbetet fortgick, på egen hand ett och annat tomtnummer, sannolikt icke fullt säker, hvarom också mängden tvekade, att det hela skulle fullbordas, såsom icke motsvarande den kostnad, som derpå användes. Den första tomt, som år 1809 började bebyggas, var den på hvilken handelsbolaget Frick & Möllers corps de logis med afbrutet hörn nu står. Ritningen dertill var den enda, som blef fastställd af generalguvernören. Grunden lades af regementspastorn Santesson, som ock begynte sjelfva byggnaden, hvilken fortsattes af handlanden Jacob Kock, som sedermera kom att spela en så betydlig rol i Malmö diskont. För att befordra afsättningen å tomter, som voro mindre begärlige, begagnades utvägen att köpare fingo i betalning använda sina aktier i bolaget, hvarigenom detta försvagades. Efter 1808 års krig användes flere hundrade hit förskaffade ryska fångar vid raseringsarbetet, derunder ofantlige uti fästningsvallarne förvarade gödselöfror påträffades och af hvem som helst utan betalning bortfördes. Detta blef ofta fallet äfven med den gråsten som upptäcktes, emedan ringa eller ingen tillsyn iaktogs, hvilket kan något förklara, att oaktadt kanalens uppgräfning fyllning brast, så att ännu i dag planeringen på långt när ej är fullständig, utan många tomter ligga alltför lågt och äro kärraktige. Under den ruptur, som uppkom genom diskontkatastrofen 1817, försvann det så kallade raseringsbolaget i likhet med många andra dylika associationer i staden, emedan Nordlindh och Björkman voro de egentlige ledarne deraf och diskonten deras förlagsman. I hvad mån bolaget fullgjort sina skyldigheter visade sig noggsamt med den halffärdiga kanalen, som till hela sin sträckning bort vara 18 alnar bred i öfre kanten och 3 alnar djup, likaledes i försummelsen att anlägga och plantera promenader, i de träskiga torgen m. m. Jordytan vester om Gustaf Adolfs torg in till Esplanaden eller den så kallade slottsplatsen utgjordes till en del af en stinkande sump och till en del af en i nordvest kvarstående vall. Denna omkrets var det enda minnesmärket efter det försvunna raseringsbolaget med undantag

af dess skuld i diskonten. Obegripligt nog, och såsom ett bevis att snart sagt ingen utom diskontsekreterarne Nordlindh, Björkman och Falkman ledt stadens allmänna angelägenheter, (kanhända äfven af den anledning, att om några andre också derpå hade reda, deras egen fördel dock fordrade tystnad, emedan ännu många i staden och orten sjelfve voro aktieägare), uppstod aldrig någon forskning efter eller talan emot bolaget, hvars delägare försigtigt med stillatigande dolde de förluster de ledo genom aktiernes fallande i värde till noll. En snart sagdt alldeles ny uppsättning af samhällets medlemmar måste upptaga de afslitne trädarne och hade nog att reda de som ovillkorligen fordrade handläggning, för att sammanhålla stadens ärender i deras gång. Följaktligen bortglömdes eller åtminstone sköts åt sidan tanken på raseringsarbetets fullbordan. Först när efter ett par års förlopp sansningen hunnit återkomma och då fråga uppstod om anläggning af en begravningsplats, gafs någon vink, att raseringsbolaget ägde nyssbeskrifne återstående tillgång, hvilken utmätt för bolagets ofantliga skuld till diskonten, 193,64 rdr 21 sk. 9 runstycken banko, af staden år 1820 på offentlig auktion inköpts för 275 rdr banko — en ringa summa för en rymd af 4 $\frac{1}{2}$ tunland. Ändtligen bör ock märkas, att spåren efter raseringsbolaget äro så väl igensopade, att det redan den tiden var omöjligt att utforska både detaljerne af dess uppkomst och försvinnande.

I sammanhang med beslutet om rasering af fästningsverken stod äfven planen att bilda ett etablissement för en del af arméens flotta. Såsom ett medel dertill öfverenskoms med staden, att den skulle låta gräfva en kanal, hvarigenom hamnen och fästningsgrafvarne på norra sidan om staden, hvilka bibehöllos, blefve förenade. Staden bereddes derigenom fördelen att få hamnen utvidgad. Man beräknade ej, huru uppfyllde af gyttja fästningsgrafvarne voro, såsom aldrig, så vidt någon kunde minnas, muddrade eller på annat sätt upprensade. Detta kanalarbete omfattades på sin tid med särdeles ifver. Det förespeglades att då kanalen förseddes med slussportar i bägge ändar, dessa vid behof kunde stängas, kanalen uttappas och sålunda bilda en docka för fartygs reparerande. Till försök dermed hann man likväl aldrig. Kanalen skulle förses med sidor af plankor och timmer. Slussportarne voro kolossale. Axelskålarne af malm likaså. Efter flere års arbete, derunder den förut omtalade Polheimer såsom hamningeniör begagnade sin experimentlusta på så mångfaldiga sätt, att det ofta väckte åtlöje, påskyndades slutligen kanalens fullbordan genom konungens ankomst om sommaren 1805 för att medelst sin närvaro högtidliggöra kanalens öppnande. Såsom ännu bör vara i minne, gick oftanämde så kallade föreningskanal ungefär i samma riktning som den nuvarande, endast något mera i vester.

Med plats blef den färdig aftonen före konungens ankomst. Högtidligheten till prydnad skulle en jakt passera kanalen i konungens åsyn och derunder kanonsalut gifvas om bord, hvilket emellertid ej lyckades bättre, än att flere bland åskådarna å ömse sidor blefvo mer eller mindre sårade i ansigtet af skottens förladdningar. Jakten kom lyckligt igeuom, och föreningen emellan hamn och graf var sålunda fullbordad. Slussportarne öppnades och stängdes likväl den dagen både för första och sista gången. Någon uttappning kom aldrig i fråga. Det märktes snart, att pålverket vid sidorne icke tålte vattnets påtryckning. Jemföres både till sätt och ändamål det arbetet med det mera storartade, som sedan 1839 vid hamnen blifvit verkställt, måste erkännas att konsten under tiden betydligt stigit. Emellertid rönt Polheimer kungligt välbehag öfver sitt verk. Under det konungen tog skeppsbron i ögonsigte, skall han af Polheimers urgamla uniform slutat till att han vore i utländsk tjänst; men upplyst om sitt misstag, utnämde han Polheimer till kapten mechanicus, på det han deraf skulle föranledas skaffa sig en ny uniform och dervid välja den då brukliga i stället för en längesedan bortlagd. Det varade icke länge, innan den trakt som är belägen söder om slottet, nu benämnd kommandantsträdgården, men då begagnad till begrafningsplats för garnisonen och mindre bemedlade af stadens innevånare, blef planerad för att bilda fält för det beslutade nya etablissementet för den del af arméens flotta, bestående af omkring 20 öppna kanonslupar, som här fick sin station. Det aktades ej för rof att för detta ändamål störa liken i sina grafvar. Hundradetals uppgräfdes mer och mindre förmultnade, och kvarlevorne hopsamlades och nedlades uti en stor för sådant ändamål formerad graf, allt för att lemna plats för byggandet af timmerbäddar för kanonsluparne som uppdrogos på land och ställdes under skjul. Med afseende derå att slottet ännu bibehölls med sina grafvar och vallar, hvilka sednare kunde bestyckas, kunde onekligen flottan, placerad der bakom, vara i säkerhet. Efter slutet af 1808 års krig upphäfdes det nybildade etablissementet, dess bäddar undanröjdes och i dess ställe uppsteg den nu såkallade kommandantsträdgården, från början anlagd af stationens chef för flottan öfverstelöjtnanten Hjärne.

Under loppet af år 1805 öfverraskades magistraten af följande öppna bref och äreskänk:

"Kongl. Maj:t vill härmed uppå dess tromans, en af rikets herrar, tillförordnade generalguvernören i Skåne, generalen, rid-daren och kommandören af Kongl. Maj:ts orden samt riddaren af alla kejsersliga ryska orden, herr friherre Johan Christoffer Tolls underdåniga anmälan i nåder hafva förunnat rådmännen i Malmö heder och rang lika med rådmän i Götheborg. Hvilket

"vederbörande till underdånig efterrättelse länder. Stockholms
"slott den 5 April 1805.

Gustaf Adolf.

M. Rosenblad".

Den hos magistraten och rådstufvurätten såsom sekreterare anställde tjänsteman hade samtidigt med denna tilldragelse ett eget öde. Han hade från urminnes tider såsom alla sina vederlikar i andra städer hetat stadssekreterare, en lika riktig som uttrycksfull och med befattningen öfverensstämmande benämning. Genom nådigt bref den 19 Febr. 1805 förklarade konungen i allmänhet, att stadssekreterare dädanefter till skillnad från konungens statssekreterare borde kallas magistratssekreterare, såsom mera enligt med deras innehafvande tjänster. Sedan sekreteraren således mistat sin urgamla benämning, synes magistraten hafva varit mån om att han ej tillika förlorade sin forna rang; ty genom bref till generalguvernören den 10 Maji anhöll magistraten, att som genom kongl. resolutionen den 15 September 1731 i nåder blifvit förordnad, att sekreteraren vid Malmö stads rådstufvurätt borde uti företrädet alternera med rådmännen efter åldren i tjänsten, få till h. exc:s ompröfvande hemställa, om icke i underdånig följd häraf den rang och värdighet, som genom Kongl. Maj:ts nådigste resolution den 5 April 1805 blifvit stadens rådmän i nåder tillagd äfven tillkomme stadens magistratssekreterare.

Härpå följde denna lakoniska resolution: "Som de rättigheter "magistratssekreteraren genom kongl. resolutionen den 15 Sept. "1731 blifvit tillagde, icke upphört eller blifvit återkallade i den "kongl. resolutionen den 5 sistl. April, som innenämnd år, så "anser jag lika med lof. magistraten att magistratssekreteraren "bör tillgodonjuta de prerogativer, han ägt och icke förlorat. "Malmö af generalguvernörsembetet den 13 Maji 1805.

J. C. Toll.

O. Rönström".

Under sommaren samlades en större del af svenska arméen på Bonarpshed i Skåne till ett öfningsläger, som bevistades af konungen, drottningen och kronprinsen. Vid detta läger var det som arméen i följd af en generalorder mistade sina stångpiskor, upptagne efter den modell till sådane, som Fredrik den store i Preussen på sin tid nyttjade. På hösten öfverreste konungen, som det heter i kungörelsen derom, gifven Marsvinsholm vid Ystad den 31 October 1805, med en del af sin armée till Pommern, att förena sig med en der församlad och under dess befäl stående betydlig rysk styrka och ytterligare agera till det öfver hand tagna franska väldets underkufvande. I hvad mån det lyckades, vet historien att omtala.

Bland regeringsbekymmer från denna tid förekomma icke allenast det urgamla, att hindra lurendräjeri i Skåne — man hade då ännu ej börjat göra skillnad mellan lurendräjeri och tullförsnillning, utan hänförde bägge slagen af förbrytelser under en gemensam benämning, — utan äfven att hindra så kallade olofliga utflyttningar utur riket, hvarmed egentligen förstods resor ur landet af arbetande och tjänande klassen, en sak, som nu mera icke på något sätt motarbetas utan snarare befrämjas. Verkan af denna stillatigande eftergifvenhet för öfverträdelsen af de ännu ej de jure upphäfna stränga förbuden, så vidt de gälla personer, borde lugna farhågorne när fråga blifver om saken eller väcka tanken uppå, att förbud aldrig positivt hindra, då tid och omständigheter lemna en gifven påtryckning och att de dessutom alla hafva sin naturliga gräns och verkningsskrets. Nu ville man på en gång göra sin vilja gällande, både i afseende på lurendräjeri och utflyttningar. Det skulle ske genom strandposteringar, bestående hvardera af en korporal och två man gemenskap utaf konungens eget värfvade regemente, försedde med skarpa skott. En sådan kommendering skulle utsättas i hvarje af följande åtta fisklägen och strandridaredistrikter, nämligen: 1:o från Halmstad till Båstad; 2:o emellan Båstad och Engelholm; 3:o Kullen; 4:o Wiken; 5:o Rå; 6:o Barsebäck; 7:o Löddeköpinge och 8:o Skanör. Denna anstalt anbefaltes af konungen efter kammar- och kommerskollegii betänkande om de lämpligaste utvägarne till det mål som söktes. En blick på kartan och kusten gifver utslag både i fråga om den nytta, som häraf kunde påräknas och vidsträcktheten af de promenader posteringarne fingo sig förelagda. Kanhända hade det varit för tullverket mera lönande att sätta säkrare poster vid tullpackhus och journaler.

Ungefär vid denna tid var det som författaren inträdde i tjänstgöring vid publika verk och då han också kom i tillfälle att på närmare håll fästa uppmärksamhet vid allmänna ärender och deras behandling. Om, för att bevisa det orätta uti att blindt tro på det ofta upprepade mottot "i fordna dar, då bättre var" — författaren låter i fortsättningen depravationen nog skarpt framskymta, ligger derunder ingen afsigt att sära, utan blott afsigten att genom skildring af det förflutna framställa den sanningen, att de flesta af den gamla tidens missbruk i en sednare tid måst gifva vika för en bättre anda, en allmännare spridd bildning och vaknad hederskänsla, kanhända ock för tryckfrihetens gissel, så att de som nu för tiden skrika öfver underslef, mera döma efter en äldre sägen, som i många fall var sann, än af egen erfarenhet. Orsaker och följder böra betraktas i deras sammanhang. Ifrån och med landshöfdingen till och med den ringaste vaktbetjent fanns vid denna tidpunkt knappt någon, hvilken annorlunda än genom erläggandet af en relativt betydlig

köpe- eller ackordsumma, kommit i besittning af något embete eller tjenst, och denna försäkrade likväl sällan eller aldrig om utkomst på rent loflig väg. I allmänhet gällde ett slags taxa å dessa tjensteköp. Tre års per fas et nefas beräknade inkomster var vanligen lösen. Såsom några prof på ackordssystemets vidd må anföras följande af författaren bestämdt kända fakta, hämtade från systemets sista period. För en landsfiskalstjenst fordrades 1810 och för stadsfiskalstjensten i Malmö betaltes 1813 1333 rdr 16 sk. banko; för stadsnotarietjensten i Helsingborg ungefär vid samma tid en lika summa, många år derefter för domkyrkoin-spektorstjensten i Lund 9000 rdr och ännu sednare för landssekreteraretjensten i Malmö 8000 rdr banko. I en viss stad inom provinsen lærer ännu inom detta decennium ett slags städja af 666 rdr 32 sk banco vid hvarje ombyte af stadsnotarie fortfarande till magistraten betalas. En tullskrifvare vid fordna landtullarne, hvilka upphörde med år 1810, eller den tjensteman i andra graden, som hade på sin lott att vid tullarne debitera och uppbära landtullsuppbörden af alla till staden inrikes ifrån ankommande varor, utan annan egentlig kontroll än af eget samvete, åtnjöt i årlig lön 60 rdr utan någon loflig sportel. En tullinspektor, den förres förman och inför hvilken han redovisade, bestods i de större städerna 120 rdr årlig lön och såsom laglig procent 1 sk. för hvarje af honom utfärdadt pass å varor, som inrikes orter emellan transporterades. För att tåla vid sådane löner, fordrades icke stora statsinkomster och de blefvo det ej eller. — Vid sjö-tullverket, som omfattade den utrikes trafiken, var förhållandet enahanda om ej värre. I samråd med tullkamrarna skedde de gröfsta underslef. Sällan verkställdes någon ärlig förtullning. Det vanliga var att ingen eller ock blott tull för ett ringa parti erlades. Besparingen delades emellan importören och alla dem som med uppbörd och redovisning eller kontroll af tullen hade att skaffa. På flere ställen utfördes dessa transaktioner i systematisk ordning och efter en gång för alla bestämda grunder. Till bevis att olikhet äfven härutinnan förefanns, må nämnas, att handlande, som drefvo betydande rörelse med manufakturvaror, hvilka också för det mästa voro förbudne till införsel, sällan om ens någonsin förekommo i någon tulljournal.

Med önskan och hopp att så förnedrande seder och bruk aldrig i vårt fädelsland måtte återinföras, vill författaren för denna gång inskränka sig till dessa antydningar, ehuru han icke saknar materialier i sina händer att i öppen dag framställa och bevisa hvad han sagt och tilläfvventyrs ännu mera i samma väg.

Till upplysning derom, att redan för ett halft sekel tillbaka samma tilldragelser inträffade, som under närvarande tid öfverklagas, må emedlertid lända, att år 1799 hade utkommit en hotande förordning om husvisitationer till upptäckande af brott

emot tullförfattningarne. Försök till verkställighet af berörde förordning hade i början af 1800-talet skett i Götheborg och Helsingborg, men framkallat våldsamma uppträden, och det syntes som hade lusten förgått att på denna väg hämma öfverträdelse af tullagarne. Ett nytt uppslag inträffade likväl i Malmö 1805 i så måtto, att en dag i Januarii månad hit ankom en tillfälligt förordnad beslagskarl vid namn Skarin, förut betjent, för att hos en handlande anställa undersökning efter förbudet gods. Med derför stadgade ceremonier började förrättningen, derunder beslag gjordes på så mycket gods, som rymdes uti sju säckar. Dessa lades på en ägaren tillhörig vagn, som, förspänd med hans egna hästar, skulle från Södergatan, der han var boende, afföras till tullkammaren under bevakning af militär. Vid farten öfver stora torget omgafs vagnen af en folkhop, som roffade till sig flere af säckarne, de der hastigt försvunno genom flere vid torget belägne hus och aldrig tillrättakommo. Uppskrämd af hotelser, tog beslagaren sin tillflykt uti tullförvaltarens hus, detsamma som nu bebos af handlanden Kock. På aftonen skedde åtskillige demonstrationer emot detta hus af den uppretade folkmassan. En trupp kavalleri af garnisonen måste till skydd placeras derutanför, till dess beslagaren genom en bakport hann undkomma till högvakten, som försvarades af 2:ne kanoner. Om natten befog sig beslagaren i all tysthet på väg från staden. Ransakning om våldet och beslaget följde väl, men bedrefs med så mycken lamhet, att ansvars-påföljderne egentligen riktades emot en bokhållare, hvars dop- och tillnamn så väl sammanbundos, att han aldrig fick reda på, ehuru han, efterfrågad med sitt rätta namn, ej varit svår att finna. En så ringa framgång af företaget uppmuntrade icke till flere sådana, och på omkring 20 år derefter skedde icke något vidare försök i den vägen. Hela tullintraden var ock för en spottpenning bortarrenderad till ett enskilt bolag, som deraf ändock gjorde sig god behållning, emedan bolagets fullmäktige åtminstone använde sitt bemödande att motarbete konnivensen emellan tulltjenstemännen och de trafikerande. Det ondas rötter voro likväl för vidt och för djupt utgrenade, för att lätt kunna bortrensas. Isen bröts ej på alfvar förr än år 1825, då en ny tullstyrelse organiserades, och baron Sköldebrand såsom generaltulldirektör trädde i spetsen för denna. Samtidigt, och såsom ett väckande medel, infördes en förbättrad lönings- och pensionsstat vid tullverket. Oaktadt tullafgifterna med undantag endast af de å socker och tobak under tiden ej blifvit förhöjda, har tulluppbörden vid Malmö tullkammare, som för 1825 endast utgjorde omkring 25,000 rdr i sednast förflutna tid kunnat hinna till 150 å 170,000 rdr årligen. Icke är det derföre sagdt, att alla förnillningar ännu äro undanröjde; men så vidt de kunna utrotas genom att försätta tjenstemännen vid tullkamrarna i en oberoende ställning, är ändamålet vunnet;

och detta är ett stort steg framåt. Med måttligt höga tullar och tillåten införsel åtminstone af alla varor, som dagligen nyttjas, torde det återstående kunna i det närmaste uppnås.

Inom landsstaten stod det i allmänhet nära nog lika illa till. Redan landskamereraren var då mera än nu illa lönt. En del af de uppbördsprovisioner, som i sednare tider honom tillfallit, funnos då ej till, andra voro till beloppet högst ringa och sjelfva lönen var en obetydlighet. Kronofogdarne voro ännu sämre lottade. Deras bergning berodde på allmogens frikostighet att riktigt aflemna den så kallade "fogdeskeppan" och andra servituter in natura, hvilka den betraktade som sin lösen för att någorlunda få råda sig sjelf i afseende på många allmänna tjänstbarheters fullgörande, — att nu ej tala om den enskilda beskattningen å olofflig bränvinsbränning och krogrörelse. Härifrån torde också bland annat oskick härleda sig de allmänna vägarnes usla skick, som berodde på berörde gårds mer eller mindre punktliga aflemnande. Executionsverket stod ock på svaga fötter. Genom så kallad vilighet förmådde gåldenärer i lång tid uppehålla borgenärens rätt.

Häradsskrifvarne, som alltid varit, äro och skola blifva kronans verkliga arbetsbin, måste för sin bergning begagna andra utvägar. Dessa voro egna nog. Skyldigheten att betala kronoskatten vidtog då vid 15 ålder. Vid mantalsskrifningen på landet som, hvad allmogen angår, sker efter sexmännens uppgifter, anmälde för de fleste femtonårige, att de voro små och klena eller svagsinte. På sådan grund befriades de från skatt första året och därför betaltes en liten dusör till häradsskrifvaren. Skattfriheten för äldre personer, äfven då den var lagligen grundad, måste förvärfvas genom en ej obetydlig lösen för en så kallad frisedel, som gällde för den återstående lifstiden. Undantag gäfvos likväl, då ombyte af häradsskrifvare skedde. För att göra frisedeln gällande äfven för den tillträdandes tjenstetid, måste den uppvisas och för betyget derom erläggas en plåt i lösen. Ombyte af ägare till fastighet var också en inkomstkälla för häradsskrifvaren. För införandet af den nya ägaren "i kronans handlingar" betaltes en ej ringa afgift i förhållande till egendomens storlek. Landsfiskalerna, då som nu lönlöse, voro också en kräfte för allmogen, mindre genom böter och viten än genom gårdar. Kronolänsmanen skulle också ihågkommas för husfridens bibehållande. Denna sista länk af tjenstemaunakedjan stod på en särdeles låg ståndpunkt både i afseende på bildning och öfrige egenskaper. Ofta togos ämnen dertill bland landshöfdingarnes enskilda betjente. Någon gång nedsjönko de till sådane hos kronofogdarne. Inom militien var den godtyckliga beskattningen ej eller främmande. Rusthållarne, åtminstone vid de indelte regementerna i Skåne, voro så vande härvid, att det liksom föll af sig sjelf, att det skulle så vara. Det är i det föregående sagdt, att afgift

måste till squadronschefer och andre erläggas vid hvarje ombyte af åbo å rusthåll. Remonteringen skedde vanligen genom squadronscheferne, som derpå icke hade någon förlust, utan en säker vinst. Det lärer generalerne friherre Thotts och friherre Stjerncronas minne till heder, att de såsom regementschefer för alltid afskaffade detta missbruk och många andra dylika. I hvad mon detta hade inflytande på desse herrars motgångar inom sina regementen, må vara oafgjordt; men det är bestämdt, att allmogen erkände hvad den hade att tacka dem för.

Det enda som ännu är sig i det närmaste likt, är förhållandet emellan presterskapet och dess åhörare. Det förra har hittills lika tappert och lyckligt stridt för bibehållandet af status quo i fråga om sine inkomster, som de sednare förgäfvos fäktat att blifva befriade från det betungande vid deras erläggande.

1806 Under vintern 1806 ankom från Köpenhamn till Malmö en ung dansk man, som med en viss förnäm ton uppträdde i sällskapslivet under namn af greve Moltke. Det lyckades honom att förvärfva sig bekantskaper, särdeles bland yngre militär. Några veckor tillbragte han här i de bättre umgängeskretsarne och deftog uti deras förströelser, åsamkade sig skulder och försvann under tvifvelsmål om äktheten af hans uppgifna börd. I Landskrona uppträdde han på samma sätt och tillställde der en briljant dejeuner, hvarunder han oförmärkt aflägsnade sig från betalningen, som gästerne sjelfva fingo vidkännas. Obegripeligt nog, läto auktoriteterna allt detta passera oanmärkt fastän så nära Köpenhamn, der nödige upplysningar lätteligen kunnat vinnas; men den tiden föll det ingen in att vända sig ens till den danske konsul, som fanns i Malmö, för att i tid afböja försättningen af bedrägeriet. Efter hvarjehanda äfventyr ankom han på sommaren till Småland, der han, promenerande på landsvägen, påträffade en prestman, som narrad af hans berättelse bød honom i sitt hus, der han gjorde bekantskap med dottren och slöt med henne närmare förbindelse. De omständigheter, som framkallade upptäckten af äfventyrarens falska uppgifter om sitt namn och sin ställning i lifvet, äro nu bortglömda. Det vissa är, att han var en förlupen betjent, och såsom sådan häktades han samt fördes åter till Köpenhamn, efter att hafva närmare ett år svärmat omkring i Sverige och uppehållit sig genom bedrägerier. Så ringa var ännu förbindelsen mellan rikena, att dylikt kunde gå för sig.

Konung Gustaf Adolf fortsatte äfven detta år sina besynnerliga krigsbedrifter i Tyskland och reformerna i svenska Pommerns styrelse. I sammanhang med de förre anbefaltes den 3 Maj, att alla preussiska fartyg i svenska hamnar skulle med embargo beläggas, hvilket embargo likväl sednare på året upphäfdes. I afseende på reorganisationen af pommerska styrelsen förordnade konungen från högqvarteret Greifswald den 21 Juni, att

som vid sednast förefallne öfverläggningarne i pommerska regeringen rörande landtståndernes intimerade appel emot landtvärnets inrättande, konungen med förundran och misshag inhämtat, huru större delen af regeringens ledamöter gjort sig skyldige till en straffbar ohörsamhet emot konungens i denna sak gifne tydliga föreskrift, han i följd deraf och i afsigt att ett dylikt uppträde ej vidare måtte förnyas, för godt funnit att upplösa sin pommerska regering och uppdragit generalguvernören, friherre von Essen att ensam och allena utföra konungens bud och befallningar i dess tyska stater. Genom en kungörelse af den 26 i samma månad utvecklade konungen, hurusom bristen i de i Pommern gällande författningar motarbetade dess afsigter och landets förkofrau; hvarföre och då han nyligen såsom slutligt bevis på den pommerska statsförfattningens vådliga följder erfarit, att landständerne genom den mest otillbörliga tillämpning deraf hänvisat hans påbud om pommerska landtvärnets upprättande till tyska riksdomstolarnes pröfning och detta i en tidpunkt, då landets gränser hotades af fiender, förklarades, att den dåvarande statsförfattningen i hans tyska stater upphäfdes, landständerne och landträden upplöstes samt alla dertill hörande inrättningar helt och hållet afskaffades; hvaremot Sveriges rikets regeringsform af den 21 Augusti 1772, förenings och säkerhetsakten af den 21 Februari 1789, hvarje af de fyra ständer i Sverige förunte privilegier och rättigheter samt Sveriges rikets lag hädanefter komme att utgöra fundamentallagarne och grundförfattningarne i hans tyska stater och att derefter alla nya författningar borde lämpas och verkställas. Jemföres detta steg att i pommerska staterne införa en ny sakernes ordning med de händelser, som det aldraminsta försök till dylik omhvälfning då detta skrifves 1848 framkallat i andra delar af Tyskland, måste medgifvas, att förhållandena under tiden mycket förändrat sig.

På stora torget i Malmö förmärktes under pågående marknad i September månad 1806 en hastig rörelse bland folkmängden. En förfärlig trängsel uppkom och derunder hördes ropet: Det är kungen! Det är kungen! Då folkmassan delat sig, syntes den gråhårige kronfogden, assessor Krook till häst, iklädd trekantig hatt, och efter honom en lätt, med två hästar förspänd, öppen resvagn med ett säte, hvaruti konung Gustaf Adolf befann sig; vid hans sida satt dåvarande kaptenlöjtnanten vid lifdrabantcorpsen greve Jacob de la Gardie, som förde tøm och piska. En så ovanlig syn skulle naturligtvis ådraga sig en synnerlig uppmärksamhet. Folket var den tiden vant att aldrig se en kunglig person resa utan omgifven af en mängd lifdrabanter till häst och med en lång följd af vagnar efter sig. Långe tviflade man således på den ovanliga synens verklighet. Sedan man hunnit öfvertyga sig derom, att det hela ej var blott en dröm, steg-

rades nyfikenheten att erfara orsaken. Snart underrättades man, att konungen på resa från Pommern, vare sig af verklig nödvändighet, slump eller beräkning, landstigit på samma ställe i trakten af Trelleborg, der Carl XII åter besteg svensk jord efter sin vidunderliga färd från Bender till Stralsund och derifrån till Sverige, ett ställe, som finnes utmärkt med en upprest sten till minne af händelsen. Den höge resandes färd riktades åt landshöfdingeresidenset, som fans tillslutet, emedan landshöfdingen då, såsom oftast inträffade, icke fans i staden. Sedan huset blifvit tillgängligt, befalltes genast anskaffandet af ny skjuts, och på samma åkdon konungen ankommit, fortsattes resan till Beckaskog. Icke långt derefter spriddes ryktet, att hela den kungliga familjen skulle hitkomma och här förblifva öfver vintern, hvilket också skedde. Stora anstalter gjordes för dess värdiga emottagande. En stor balkong med 2:ne par fönster på hvardera sidan bygdes öfver Kansligränden, hvarigenom landshöfdingeresidensets öfre våning förenades med det hus, som nu äges af handelsbolaget Barkman & Bergh, och vidare en balkong, som sammanband med residenset det hus, som sedan beboddes af öfverste Prytz, hvilket åter genom en öppnad dörr från öfra våningen sattes i sammanhang med det derintill närmast belägna. Uti desse sålunda förenade fyra hus inrymdes hela den kungliga familjen med dess betjening. Sednare ankom drottningens syster, förmäld med en hertig af Braunschweig, då stadd på äfventyr i Tyskland, som öfversvämmades af fransyska trupper. Hon inlogerades uti det hus, som sedan tillhörde traktör Fick, så att hela norra sidan af torget i det närmaste var i hofvets besittning. Erinras derjemte, att hofvets svit, hvartill äfven hörde en mängd drabanter och pager, som nu icke har någon motsvarighet, var utomordentligt talrik, att för besörjandet af både civil och militär inqvartering många lägenheter togos i anspråk, att hit strömmade högre och lägre ut- och inländska dignitärer samt en stor del af Skånes då mera än nu mäktiga adel, som den tiden icke hade någon annan föreningspunkt, väcker det en viss förundran, att utrymmet i den då vida inskränkta staden kunde vara tillräckligt. Såsom bevis på den skala, hvori blott uppvaktningarne voro tilltagne, må anföras, att couren af vid hofvet presenterade damer var så betydlig, att dertill erfordrades den stora Knutsalen, som också framställde ett sedan osedt skådespel, hvilket i vår tid skulle alstrat löje i stället för alfvar. Under vintern framvisade staden för första gången skådespelet af en fulländad hofcirkel. Flere baler gäfvos för hofvet utan att besvaras. Konungafamiljen förde i allmänhet ett indraget lefnadssätt; men hofetiketten iaktogs med den största stränghet. Regelmässigt bevistade konungen dagligen vaktparaden på stora torget, hvilken ock för honom defilerade. Sjelf var han alltid klädd å la Carl XII i åt lifvet sittande frack,

renskinnsbyxor och kraghandskar, kragstöffar samt en liten käpp i handen. Äfven under den strängaste vinter var denna kläde-drägt oförändrad. Generalguvernören, friherre Toll följde honom som en skugga. Aldrig tilltalade konungen någon offentlig. Enskilte företräden gäfvos aldrig. Hvar han drog fram, blottades för honom allas hufvuden. Uraktläts det någon gång, gaf friherre Toll en alfvarsam befallning, att det skulle ske. Konungen var allestädes på sin väg omgifven af lifdrabanter på alla sidor, såsom hade han blifvit förd under bevakning. Ännu betraktade menigheten konungens person såsom ett öfvermenskligt väsende. Att han sjelf hade samma tro har nu mera affidne excellensen, greve Rosenblad, som så nära och länge följt honom, uti sine efterlemnade egenhändige anteckningar vitsordat. Också föll det ingen in att inlåta sig i omdömen öfver det politiska system konungen följde, huru afvita det med skäl kunde anses vara, förr än landet derigenom blef bragt till branten af en afgrund.

Stadens innevånare begagnade tillfället af konungens härvaro att utverka ett bättre prebendepastorat för kyrkoherden vid S:t Petri församling. Sedan löftet härom var utverkadt, uppstod fråga, hvilketdera af de staden närmast belägna borde väljas. Vid valet bestämde man sig för det som först förmodades blifva ledigt. Pastor i Hyllie och Bunkeflo var äldst. Af sådan anledning valdes detta pastorat. Beräkningen misslyckades i så måtto, att detta bland de ifrågasatte just var det som sednast blef ledigt. Först år 1830 inträffade denna ledighet, och den pastor vid S:t Petri församling, kongl. hofpredikanten, doktor Schönbeck, som ifrigast arbetat på att erhålla Hyllie och Bunkeflo till prebende, kunde icke afvakta den väntade fördelen, utan fann sig föranlåten att år 1812 söka befordran till Riseberga pastorat. Denne Schönbeck var en ordningsman, förde en exemplarisk lefnad såsom kyrkoherde och hade förtjensten att gemensamt med borgmästaren Nordlindh ha genomdrifvit bildandet af en ordnad fattigvård, den tiden en sällsynthet uti våra städer. Han åvägabragte också efter Pestalozziska methoden en fullständig skola för fattiga barn — en nyhet för den tiden och som i en skicklig lärares hand bar goda frukter. En söndagsskola inrättades äfven genom Schönbecks försorg, men förföll vid hans förflyttning. Han slutade sin embetsförvaltning med förslaget att bilda en borgareskola i Malmö; som grundfond skulle användas arrendet af egendomen Sege qvarn, hvarå en borgmästare under förra århundradet vetat förskaffa sig ett slags förläning för sin afkomma, hvilken nu nalkades sitt slut. Antingen dåvarande generation icke tillräckligt uppfattade ändamålets vigt, som bort vara så mycket större som vid den tiden i lärdomsskolan sagnades tillfälle att erhålla undervisning i humaniora eller och att värdet af Sege qvarn alltför högt uppskattades, eller kanhända af den orsak, att Schönbeck

icke genom personligt inflytande kunde verka för sin älsklingsidé; — nog af förslaget vann ej framgång.

Under konungens vistelse i Malmö tilldelades landshöfdingen greve von Rosen nordstjerneorden och borgmästaren Nordlindh kommerseråds namn, heder och värdighet, den tiden sällsynta nådebevis. Jemt ett halft år uppehöll sig den kongl. familjen i Malmö. Angående denna händelse innehåller magistratens protokoll för den 11 Maj 1807 en af borgmästaren Nordlindh egenhändig gjord så lydande anteckning:

"Deras majestäter konungen och drottningen, hans kongl. höghet kronprinsen samt de kongl. prinsessorne Sofia Wilhelmina och Amalia Maria Charlotta, hvilka sedan den 11 sistlidne November benådat denna stad med ett oafbrutet vistande här, afreste i dag på förmiddagen, H. Maj:t konungen till Ystad för att öfvergå till Pommern och drottningen med den öfriga kongl. familjen till Stockholm. Minnet af dessa höga främmande blir alltid lika dyrbart och varaktigt för denna stads innevånare, som dess vörndad för religion och dygd".

Denna reflexion måste af alla, som lefde här på den tiden, vitsordas, om de vilja vara uppriktiga. Om konungen med sitt sträfva lynne icke kunde kallas älskvärd, var drottningen, det desto mera. Med en vörndadsbjudande hållning förenade hon den största mildhet uti hela sitt väsende. Äfven till utseendet var hon af naturen särdeles väl lottad; hon var då i sin bästa ålder, endast 25 år gammal.

Någon kort tid efter sin afresa anslog konungen 4000 rdr banco till ersättning åt stadens innevånare för ljus och ved med flera kostnader, som den under vintern här inqvarterade kungliga sviten vållat.

Det har i sednare tider på mer än ett ställe blifvit sagdt, skrifvet och tryckt, att en deputation af skånska adeln under anförande af sedermera hans excellens greve Jacob de la Gardie vid konungens vistande härstädes framfört sin underdåniga anhållan att få uppföra ett monument åt Gustaf IV Adolf, men att han undanbedt sig en sådan ära och erinrat derom, att mera skäl vore att föreviga minnet af den ryktbare greve Magnus Stenbock, som räddat Skåne från danskt förtryck. Uti stadens häfder saknas all annan upplysning härom, än den som innefattas uti magistratens protokoll för den 20 Maj 1807, der det heter, "att i anledning af derom till borgerliga societeterne från magistraten aflåten remiss, de för att i underdånighet gå konungens nådiga önskan tillmötes i afseende på uppresandet af ett äreminne åt framlidne kongl. rådet och fältmarskalken m. m. greve Stenbock samt en dermed förenad stiftning af en krigsmanshusinrättning, uppdragit åt visse af sine medlemmar att besöka societeternes ledamöter och anteckna till hvad belopp hvar och en af dem för ofvannämnda ändamål ville bidraga; hvarefter medlen komme att af dessa fullmäktige uppbäras och till magistraten inlemnas".

Verkan häraf inhämtas ingenstädes. Sannolikt är således, att någon verkställighet af beslutet om insamling aldrig följt.

Kriget, som i flera år rasat i Tyskland, fortsattes äfven år 1807 1807. Svenska arméen deltog i viss mån deruti. Konungen hade åter förflyttat sig till Pommern. I April hade enligt inlupen rapport af hans excellens generalguvernören friherre von Essen de förenade franska och holländska arméerna blifvit af svenska trupper fördrifne från Stralsund och Sveriges tyska stater, och detta på ett så förunderligt sätt, att det på ett ställe i rapporten hette, att tre svenska husarer ensamt tillfångatagit ej mindre än 104 fiender. Öfver en så lycklig seger påböds afsjungandet af ett högtidligt Te Deum i alla rikets kyrkor. Glädjen var likväl af föga varaktighet, såsom snart skall visa sig. — Under tiden, fram på sommaren, visade sig ånyo en stor engelsk flotta utanför Köpenhamn och började det förfärliga 1807 års bombardement. Sedan en stor del af staden, många af dess kyrkor samt andra offentliga byggnader jemte hundradetals enskilda hus, blifvit förstörda, slutades saken dermed, att Danmark genom det mäst uppenbara våld tvangs att till England afstå hela sin betydliga örlogsflootta. Napoleon å sin sida syntes vilja göra slut på Sveriges deltagande i striden. Fram på hösten åter utträngd från Stralsund, tog svenska arméen sin tillflykt till ön Rügen, sedan dess öfverbefälhafvare, fältmarskalken Toll beredt tillfälle dertill genom kapitulationen med marskalken Brune, hvilken i sakernas dåvarande skick kan anses för ett mästerstycke af Toll. Brune fick också plikta derför med Napoleons onåd. Konungen hade återvändt till Sverige. Malisen påstod, att han vid ett utfall från Stralsund ansåg sig hafva erhållit en kontusion på ena benet af en fiendtlig kula; häraf hade han blifvit uppskrämd, men i verkligheten skulle blott en matt fläck på den eljest blankborstade kragstöfveln ha bragt konungen i förskräckelse och förmått honom att tänka på sin säkerhet. En annan sägen är eljest, att den erhållne kontusionen varit ett föregifvande, för att sätta konungen i tillfälle att blifva riddare af svärdsordens stora kors, hvilken värdighet enligt ordensstatuterne endast får tilldelas den som vunnit en batalj eller blifvit sårad i en sådan.

Räddad genom Tolls rådighet och det kloka sätt, hvarpå han begagnade sitt välde öfver konungen, fick svenska arméen tillfälle att draga sig tillbaka till Sverige, medtagande tvenne pommerska regementen, Drottningens lifregemente och det Engelbrechtska. Dessa blefvo till en början förlagda till Malmö, men efter någon tid förflyttade till Stockholm. Verkningarne af kriget började nu allvarligt låta känna sig. Nuvarande generation kan svårligen göra sig ett riktigt begrepp om den tunga, staden utstod genom inqvartering. Utom den här stationerade delen af konungens eget värfvade och kronprinsens eller, som det då kallades, Mörnerska husarregemen-

tet samt en icke obetydlig del befäl och manskap af båtsmän och sjöartillerister, tillhörande etablissementet af arméens flotta eller skärgårdsflottan, tillkommo nu de bägge ofvannämnde tyska regementena med deras hustrur och barn, alla värfvade trupper af en ganska tvetydig fräjd. En stor del af den osedlighet, hvar-öfver nu klagas, räknar från denna tid sin upprinnelse. Höga hasardspel, dryckenskap och kyskhetsbrott kommo nu först i svang. Rymningar och andra brott utmärkte gemenskapen, särdeles vid de tyska regementerna. Deras släp af andra könet var ej särdeles bättre. Medan männen nästan dagligen undergingo de grymma och onaturliga gatuloppsstraffen, och det midt på stora torget, kringfördes ej sällan hustrurne på gatorne, utstående skamstraffet att bära den så kallade spanska violen — en i instrumentform förfärdigad trämaskin. Spö- och risstraff voro ej heller sällsynta. Ännu skådar man med förundran på Stockholms rådhus de så kallade "stadens stenar" och hör såsom en saga berättelsen att otuktiga qvinnor som straff måst bära dessa stenar på bröstet. "Spanska violen" var ett liknande skamstraff, som ännu vid denna tid härstädes egde rum i bredd med straffet för soldaterna att på axlarne bära ett visst antal gevär. För gatuväktarne var straffet vid försummelse i tjänsten att vissa timmar offentligen på stora torget rida den så kallade "trädhästen", som var en sex alnar hög, af timmer sammanslagen figur i form af häst, hvars rygg hade en skarp kant.

En af det landsflyktiga franska bourbonska konungahusets medlemmar, hertigen af Berry, Carl Ferdinand gjorde under detta år en resa i Sverige, derunder han med svenska konungen sammanträffade i Helsingborg. Efter kongl. befallning skulle han såsom kongl. person behandlas samt med kungsskjuts fortskaffas.

Pommerns förlust medförde en ny postgång från Helsingborg genom seglande fartyg emellan Helsingborg och Fyen.

Den 22 Juni 1807 föddes prinsessan Cecilia, som i yngre åren afled.

Sedan konungen, såsom redan är nämndt, för sista gången återkommit från Pommern, inträffade både han och drottningen i Helsingborg i September och qvarstodnade der till början af December, då de återreste till Stockholm för att aldrig mer återse Skåne, som synes städse hafva varit deras angenämaste vistelseort. Det torde ej vara olämpligt att till jemnförelse med sednare tiders konungafärder nämna, att enligt ännu i behåll varande skjutslista vid konungens, drottningens och den då 6 år gamle kronprinsens resa från Beckaskog till Ystad år 1805 begagnades 243 lösa hästar, 102 bondselar och 34 bondvagnar.

Den långsamhet, hvarmed ärenderne i rikets kollegier och andre högre embetsverk bedrifves, har ofta utgjort ämne för klagan. Till bevis att den fordom hade mera skäl för sig än i vår tid, må här

fogas den anmärkning, att ännu år 1807 och flere år derefter hörde det till sällsynheterne, att någon kollegiexpedition, om också blott ett enkelt bref, ankom till sin bestämmelse förr än 1, 2 till 3 månader efter dess utfärdande.

Med ingången af år 1808 börjades Sveriges mäst hopplösa 1808 tillstånd. Det förklarades nästan samtidigt krig med Danmark och Ryssland, under det kriget med Preussen och Frankrike fortfor. Den 14 Mars påböds uppställandet af ett landtvärn af alla vapenföre män emellan 18 och 25 års ålder, beräknadt att bilda en armée af 30.500 man, indelade i bataljoner om 600 man hvar-dera. Den 4 Maj utskrefs en allmän krigsgärd till $\frac{3}{4}$ af hvad en hvar, efter föregången taxering för året blifvit i bevillning ålagd och till 10 procent af utdelningen å alla aktier i diskonter och andre inrättningar samt å intresset af alla kassor och verks eller privata personers fruktbärande kapitaler. Till ökande af arméens flotta befalldes landshöfdingarne den 5 Maj att vid alla enskilda skeppsvarf låta bygga så många kanonslupar, som kunde göras färdiga till Juni månads slut på sådant sätt och i den ordning, att en slup i sender med varfvets hela arbetstyrka fullbordades, innan byggnaden af en ny begynte. Då från flere orter hemställen gjordes om kontrakter med varven finge upprättas, förklarade konungen den 20 Maj, att det vore ett missförstånd af föreskriften, endast vållande uppehåll, medan i stället skyndsamhet vore af nöden, hvadan magistraten och borgerskapet i sjöstäderna borde sammankallas för att antydas draga försorg om kanonslupars skyndsamma byggande: Götheborg hade härutinnan lemnat ett vackert och hedrande efterdöme genom det anbud borgerskapet derstädes gjort att låta bygga sex stycken kanonslupar till konungens och kronans tjenst. Inom Malmöhus län medförde dessa bestämda befallningar ingen annan verkan än att Helsingborg och Landskrona förklarade sig urståndsätte att kunna fullgöra föreskriften om kanonslupsbyggnad; i stället erbjöd Helsingborg ett till bestyckning tjenligt och för öfrigt komplett fartyg och Landskrona en galjas att användas till proviantskepp vid dervarande eskader af arméens flotta samt Malmö en mörsare-barkass och en kanonbåt byggd af ek på kravel.

England, Sveriges enda återstående bundsförvandt, bistod troget med både penningar, flotta och armée. En korps af 10,000 man landtrupper ställdes till konungens disposition och var redan ankommen utanför Götheborg; men då den förvägrades att landstiga och den icke ville låta använda sig för en landstigning i Norge, återvände den till England med oförrättadt ärende.

Vid landtvärnets uppbådande hade man icke varit betänkt på dess beklädande eller armering. Det gick därför långsamt med dess uppsättning. Omsider anskaffades beklädnaden hufvudsakligen genom frivilliga sammanskott. I Skåne bestod den af

hvita vadmalsrockar med blå kragar och uppslag; benkläderne utgjordes af huldansbyxor, på fötterna hade de flesta trädkor. Malmö stad försåg sjelf sitt landtvärnsmanskap, 75 till antalet, med beklädnad. I allmänhet sålunda utrustadt och försedt med små gevär, som erhållits från England, anställdes detta olyckliga krigsmanskap till största delen i tjenstgöring på de öppna kanonsluparne, der de utskrifne voro nära nog att betrakta såsom galerslafvar. Mängden tillsatte lifvet i af dessa strapaser uppkomne fältsjukdomar. Tid efter annan upprättade sjukhus voro alla otillräckliga. Snart måste öfra våningen af rådhuset i Malmö för detta ändamål tillgripas. Detta hindrade, obegripligt nog, icke att begagna nedra våningen, hvaruti Knutsalen då var belägen, till baler och andra förlustelser. Till slut uppläts dock hela byggnaden till sjukhus.

Verkan af att förlägga ett sådant midt i hjertat af staden uteblef ej länge. Den rådande fältsjukan, nervfeber, spridde sig öfver hela staden och härjade förfärligt hela följande vinter. Följderna af det olyckliga kriget voro oräkneliga. Bland de mest i ögonen fallande var förstörelsen af all handel och sjöfart. Den sednare skulle försäkras genom konvojer af svenska och engelska örlogsskepp. På Malmö redd syntes ofta handelsflottor af 3 till 400 segel samlade under örlogsskeppens beskydd. Detta var likväl ofta otillräckligt emot franska och isynnerhet danska kaperier. Oaktadt Danmark året förut förlorat sin örlogsflotta, hade det redan utrustat en otalig mängd kanonjullar. Hvad skada dermed kan tillfogas en fiende, lades här i dagen. Under stiltje, ofta sjömannens farligaste fiende, vågade kanonjullarne nalkas till och med Malmö redd och der borttaga äfven större handelsfartyg. I trakten af Dragör var likväl det farligaste passet. I synnerhet en dag på sommaren, den 9 Juni, togo danska kapare der en mängd fartyg med dyrbara laster i åsyn af den här förlagde betydliga eskadern af arméens flotta under befäl af öfverstelöjtnant Hjärne. Denne hotades af folkets högt uttalade vrede öfver att se svensk egendom ostraffadt bortröfvas. Han blef för sitt förhållande ställd under tilltal och skiljdes från befälet. Olyckan förklarades härledda sig derifrån, att Hjärne stod under kommando af generalen friherre Toll, som hade sitt högkvarter i Lund och utan hvars speciella ordres han skall hafva varit hindrad att företaga något.

Hertigen af Angoulême, Ludvig Anton, gjorde detta år resor i Sverige. Han besökte äfven Malmö och fortskaffades samt emotogs för öfrigt såsom kunglig person. De här förlagde trupper paraderade.

Ännu vid denna tid antog och förordnade magistraten i Malmö stadsmusikant, hvartill 1808 utnämndes sedermera kantorn och klockaren H. J. Tengvall, som var den siste stadsmusikanten. Hvad

med denna befattning åsyftades, var endast att hafva en anförare för dansmusik i staden.

Sedan början af detta århundrade, hade kommerserådet F. Suell och handlanden Hans Thomas Jacobsson arbetat på anläggandet af en stor klädesfabrik, hvilken, oaktadt alla de svårigheter de haft att bekämpa, vid denna tid hunnit så långt, att den lemnade en anseelig tillverkning. Den bar namnet Concordia. För denna fabrik var ett särskildt färgeri inrättadt, hvaraf nu varande skjutsinrättningens corps de logis, uppfördt af stampad lera, utgör en qvarstående del. En natt i Januari månad 1808 uppkom af okänd anledning eldsvåda uti sjelfva fabriksbyggnaden, som utgjordes af ett stort hus, inne på tomten stående. Det nedbraun med alla maskinerier till ofantlig skada för ägarne, som nu, i följd af den genom kriget uppkomne stagnationen uti tillförsel af klädesfabrikater från andra länder och orter, syntes börja en briljant konjunktur. En mängd arbetare blefvo också härigenom brödlöse. Ryktet ville förkunna, att branden blifvit anstiftad för engelska penningar. Detta härledde sig derifrån, att det förklarades osannolikt, att, såsom det förljöds, elden kunde ha uppkommit genom sjelfantändning af ull-lagret. Det är anmärkningsvärdt, att i bredd med så olyckliga omständigheter, som ett sådant enskilt lidande och krigets följder framkallade, ett aktiebolag kunde uppstå i ändamål att uppbygga ett större spektakel- och värdshus, eller detsamma som ännu finnes under namn af Stadt Hamburg. Byggnaden, ett prof af byggmästaren hofkonduktören Sundströms konstskicklighet, börjades på våren och uppfördes med den hurtighet, att redan på hösten spektakler kunde deruti gifvas, och då Knutsalen, det vanliga samlingsrummet, begagnades till sjukrum, firades konungens födelsedag den 1 November uti detta hus med en bal, likväl uti rum med orappade väggar. Det var ock något eget, att oansedt alla de olyckor, hvaraf samhället genom kriget hemsöktes, den urgamla svenska konungavörduaden dock icke förkolnat, utan fordrade konungafödelsedagens högtidlighållande på öfligt sätt. Den ihärdige theaterföreståndaren Djurström debuterade vid ofvannämnde theaters första öppnande; han var då engagerad vid en utländsk operatrupp, som likväl egentligen hade sin styrka i baletten. Brüloska pantomimerna och Ambrosianska balettsprången lefva ännu i minnet hos de äldre af stadens och ortens innevånare. Den tiden kunde ock en theatertrupp hålla sig här hela vintern. Ingen ordnad theater fanus då annorstädes i Skåne. I följd deraf väckte Malmö theater uppseende.

Malmö stads folkmängd hade vid denna tid sjunkit till 4,500 personer.

De mera eftertänksamma slutade året med grundade bekymmer. Sveaborg hade redan öfvergått i ryssarnes händer. Hela Finland gafs ock förloradt. Sverige hotades från norska sidan.

med denna befattning åsyftades, var endast att hafva en anförare för dansmusik i staden.

Sedan början af detta århundrade, hade kommerserådet F. Suell och handlanden Hans Thomas Jacobsson arbetat på anläggandet af en stor klädesfabrik, hvilken, oaktadt alla de svårigheter de haft att bekämpa, vid denna tid hunnit så långt, att den lemnade en anseelig tillverkning. Den bar namnet Concordia. För denna fabrik var ett särskildt färgeri inrättadt, hvaraf nu varande skjutsinrättningens corps de logis, uppfördt af stampad lera, utgör en qvarstående del. En natt i Januari månad 1808 uppkom af okänd anledning eldsvåda uti sjelfva fabriksbyggnaden, som utgjordes af ett stort hus, inne på tomten stående. Det nedbrann med alla maskinerier till ofantlig skada för ägarne, som nu, i följd af den genom kriget uppkomne stagnationen uti tillförsel af klädesfabrikater från andra länder och orter, syntes börja en briljant konjunktur. En mängd arbetare blefvo också härigenom brödlöse. Ryktet ville förkunna, att branden blifvit austiftad för engelska penningar. Detta härledde sig derifrån, att det förklarades osannolikt, att, såsom det förljöds, elden kunde ha uppkommit genom sjelfantändning af ull-lagret. Det är anmärkningsvärdt, att i bredd med så olyckliga omständigheter, som ett sådant enskilt lidande och krigets följder framkallade, ett aktiebolag kunde uppstå i ändamål att uppbygga ett större spektakel- och världshus, eller detsamma som ännu finnes under namn af Stadt Hamburg. Byggnaden, ett prof af byggmästaren hofkonduktören Sundströms konstskicklighet, börjades på våren och uppfördes med den hurtighet, att redan på hösten spektakler kunde deruti gifvas, och då Knutsalen, det vanliga samlingsrummet, begagnades till sjukrum, firades konungens födelsedag den 1 November uti detta hus med en bal, likväl uti rum med orappade väggar. Det var ock något eget, att oansedt alla de olyckor, hvaraf samhället genom kriget hemsöktes, den urgamla svenska konungavördnaden dock icke förkolnat, utan fordrade konungafödelsedagens högtidlighållande på öfligt sätt. Den ihärdige theaterföreståndaren Djurström debuterade vid ofvannämnde theaters första öppnande; han var då engagerad vid en utländsk operatrupp, som likväl egentligen hade sin styrka i baletten. Brüloska pantomimerna och Ambrosianska balettsprängen lefva ännu i minnet hos de äldre af stadens och ortens innevånare. Den tiden kunde ock en theatertrupp hålla sig här hela vintern. Ingen ordnad theater fanns då annorstädes i Skåne. I följd deraf väckte Malmö theater uppseende.

Malmö stads folkmängd hade vid denna tid sjunkit till 4,500 personer.

De mera eftertänksamma slutade året med grundade bekymmer. Sveaborg hade redan öfvergått i ryssarnes händer. Hela Finland gafs ock förloradt. Sverige hotades från norska sidan.

Danmark stod färdigt att infalla i Skåne. General Bernadotte befann sig på Seland med en fransk armée i begrepp att gå öfver Sundet. Hela Skåne lefde i den största förskräckelse för hvad hända kunde under vintern. Dess enda tröst var den vid kusterne förlagda skärgårdsflottan.

1809 Den första regeringsåtgärd, som detta år kungjordes, var kungliga påbudet af den 7 Januari, kontrasigneradt af dåvarande statssekreteraren Rosenblad, hvarigenom förordnades uppbärandet af en allmän krigsgärd till ej mindre belopp än 5 gånger den bevillning, hvartill en hvar för året blifvit taxerad, med undantag likväl för embets- och tjänstemän, hvilka endast skulle betala så mycket som svarade emot årets bevillning. Af nämnde krigsgärd borde betalas $\frac{3}{10}$:delar i Mars, $\frac{1}{10}$:delar i Maj och $\frac{3}{10}$:delar i Juli månad. Det hela beräknades till 5 millioner rdr banko. Denna gång var icke, såsom året förut, ridderskapet och adeln undantaget från krigsgärden utgörande. Vål erkändes genom ett särskilt, samma dag som påbudet till landshöfdingarne utfärdadt cirkulärbref, adelns på privilegier grundade rätt till befrielse från krigsgärd; men som den förra året ej begagnat sig deraf, borde landshöfdingarne inhämta en hvar adelsmans yttraude, om han ville underkasta sig äfven den nu påbudne krigsgärden. Omöjligheten att utkräffa den i dess helhet insågs af en hvar, men embetsmännen lydde befallning och gjorde försöket, så godt de förmodde. Huru trängande penningbehofven för regeringen voro, kan slutas deraf, att konungen redan i cirkulärbref den 16 Febr. uppmanade landshöfdingarne att förmå städernes och landets förmögnare innevånare att lemna lån emot sex procents ränta och återbetalning af först inflytande krigsgärdsmedel, som för sådant ändamål borde i orterne innehållas, intill dess dylike lån voro dermed betalte. Innan några egentliga verkningar af desse föreskrifter inträdt, ankom torsdagen den 16 Mars från generalguvernören friherre Toll, som tillika var generalbefälhafvare i Skåne och bodde i Lund, till vanligt publicerande i Malmö konungens den 12 Mars utfärdade kungörelse angående det vid trupperne i Wermland utbrustna upproret, också kontrasigneradt af statssekreteraren Rosenblad. Uti denna kungörelse tillkännagifves hvad som tilldragit sig vid arméen i Wermland, att den under anförande af öfverstelöjtnanten Georg Adlersparre var under antågande till hufvudstaden, utöfvande våldsamheter emot konungens trogne undersåtare och utspridande de trotsigaste och olagligaste manifester; och uppmanade konungen en hvar att i stillhet och lugn afvakta de kraftiga anstalter och verk samma mått och steg han till det högst straffbara upprorets dämpande redan vidtagit.

Med denna kungörelse är det egna förhållande, att den befinnes vara tryckt i Berlingska boktryckeriet i Lund med tillägget "på

högvederbörlig befallning" och utmärkt med 3 kronor på titelbladet. Af sedermera utkomna historiska handlingar inhämtas, att väl en dylik kungörelse om aftonen den 12 af konungen blifvit beslutad och till alla publika verk afsänd samt äfven aflemnad till kongl. tryckeriet i Stockholm för att tryckas såsom bihang till Posttidningen den 13; men hans excellens grefve Rosenblad yttrar uti sine egenhändiga anteckningar, meddelte uti noter till friherre von Beskows personalier öfver honom, att han sistnämnde dag på morgonen efter katastrofen på kongl. slottet genast begifvit sig till kongl. tryckeriet och hindrat tryckningen. Det måste således antagas, att kungörelsen i manuskript redan föregående afton med kurir blifvit sänd till friherre Toll och att denne, antingen på eget bevåg eller i följd af hemlig instruktion, föranstaltat kungörelsens tryckning i Lund för att hastigare hinna få den promulgerad, hvilket också i så måtto lyckades, att den verkligen upplästes, åtminstone i Malmö kyrkor, söndagen den 19 Mars och sannolikt äfven på flere ställen deromkring.

En lördagsafton, den 18 Mars, i skymningen anlände till Malmö en vanlig extrapost, den tiden en alldeles icke sällsynt händelse. I sakta mak aflemnades extrapostens innehåll, denna gången ett stort paket adresserat till konungens befallningshavande. Landshöfdingen grefve Rosen vistades sällan i staden och var icke heller nu tillstädes. Paketet öppnades af embetet och innehöll ett till grefve Rosen stäldt handbref från statssekreteraren vid krigsexpeditionen C. Lagerbring, dateradt Stockholms slott den 13 Mars och af denna lydelse:

"Jag får hafva äran tillkännagifva, att hans kongl. höghet riksföreståndarens och hertigens af Södermanland nådiga vilja och befallning är, att medföljande kungörelser genast varda uti Tit. anförtrödda län efter vanligheten kungjorde".

Den åberopade bilagan, i vanligt antal exemplar, utgjordes icke af någon i vanlig form utfärdad kungörelse, utan af ett i patent och folioformat tryckt plakat af detta innehåll:

WI Carl med Guds nåde, Sveriges, Göthes och Wendes arffurste etc etc. hertig af Södermanland, storamiral etc. etc. Göre veterligt: att sedan genom inträffade händelser Hans Kongl. Maj:it blifvit utur stånd satt att vårda rikets angelägenheter, hafve WI, såsom den närmaste och enda fullmyndige ättelägg af den kongl. familjen, funnit oss föranlätne att tillsvidare, i egenskap af riksföreståndare, antaga riksstyrelsen, den WI med den Högstes bistånd skola föra så, att riket må återvinna invertes och utvertes lugn, samt handel och näringar deras länge aftynande lif; varande vår oryggelige föresats, sedan WI lagt början till förenämnde grund, att med riksens ständer öfverlägga om de öfrige mått och steg, som skola bereda svenska folkets framtida välfärd. WI bjude och befalle fördenskull härmed samtelige rikets inneväanare, krigsmagten till lands och vatten samt embetsmän af alla grader att visa oss den tro och lydnad, som vårt rena uppsåt och deras eget väl i närvarande tid oinskränkt fordrar. Befallande

eder samt och synnerligen uti Gud den Allsmäktiges hägn och beskydd synnerligen nådeligen. Stockholms slott den 13 Martii 1809.

CARL

C. Lagerbring.

Hvilken uppståndelse detta plakat framkallade, är lätt att föreställa sig. Hastigt spridde sig i staden underrättelsen. På torg och gator sågos folksamlingar, den ene berättande den andre den stora nyheten. Alla emottogo den med verklig rörelse. Kärleken till konungen var allmän. Likaså tron på hans redliga afsigter, men tillika var öfvertygelsen allmän, att hans följda system var omöjligt. Deltagandet för honom uttalades öppet. Osäkerheten om hvad med konungen sig tilldragit framkallade hos många misstanken, att han blifvit galen, hos andra att han var våldförd. Det mystiska uti uttrycket "att han genom inträffade händelser blifvit utur stånd satt att vårda rikets angelägenheter", lemnade ock spelrum för många gissningar. En kort avis till landshöfdingen, om ock enskilt, rörande hufvudsaken eller hvad som på en gång öfverflyttat riksstyrelsen ur den lagkrönte konungens händer i en annans, hade varit tillräcklig att häfva all tvekan.

Vid nästan alla embetsverk måste en del af göromålen blifva rent mekaniska, äfven när de i sig innefatta rika ämnen för betraktelser. Författaren, då tjenstgörande på landskansliet och tillstädes vid det nyss beskrifna paketets öppnande, företog sig sålunda, så snart landshöfdingeembetets tvenne medlemmar slutat sitt samtal i anledning af dess innehåll och aflägsnat sig från embetsrummen, att börja utdelningen af den tryckta upplagan, men afbröts sednare på aftonen af landskamererarens och landssekreterarens hastiga återkomst. Begge hade hvar i sin stad börjat få skrupler om äktheten af plakatet, ökade vid tanken på vermländska arméens tillfag och af det besynnerliga deruti, att ej något skriftligt af hertig Carl åtföljt, utan endast ett handbref och det af statssekreteraren vid krigsexpeditionen, till hvilken saken rätteligen ej hörde. En rätt kinkig öfverläggning uppkom om hvad i så fatta omständigheter vore att göra. Bägge embetsmännen blefvo ense derom, att generalguvernören borde rådfrågas, såsom den der innehade högsta både civila och militära befälet i provinsen och således borde hafva bästa reda på sakernes rätta skick. Nu var likväl händelsen, att landssekreteraren Hoffman, befordrad i rak strid emot friherre Tolls önskan, emedan denne velat hafva en auditor Barfoth dertill utnämnd, icke stod i gunst hos friherre Toll och således nödigt åtog sig uppdraget att med honom sätta sig i beröring; men omständigheterna medgäfvö icke att dervid uppehålla sig, utan sedan paketkuvertet blifvit framskaffadt och vid dess undersökande detsamma befans hafva varit försegladt icke

med kungligt eller hertigtligt, utan med ett litet okänt sigill, måste landssekreteraren låta förmå sig att med hela paketet återställt, så vidt möjligt var, i sitt ursprungliga skick, begifva sig till friherre Toll i Lund. Ditkommen sent på natten, fann han Toll redan gången till hvila. Kammartjenaren gjorde svårighet vid att väcka honom, då hans nattro icke utom i utomordentliga fall finge störas. Endast landssekreteraren Hoffmans enträgenhet förmådde kammartjenaren att för honom göra ett undantag. Inkommen i sofrummet, framförde landssekreteraren sitt ärende. Friherre Toll skall dervid ha studsat och rest sig hastigt i sängen med yttrande: "är förhållandet sådant ni beskrifvit, hvarom jag saknar annan underrättelse, finner ni, att jag ej kan hafva någon befallning att gifva"; derefter skall han åter ha lagt sig ned. På landssekreterarens förnyade anhållan om meddelandet af ett råd, om också endast ett enskilt, tillade Toll, att säkrast vore att afvakta ordinarie postens ankomst om söndagen. Med detta besked måste landssekreteraren återvända; och som posten om söndagen ankom först sent på aftonen, blef plakatet den söndagen ej uppläst, icke ens i stadens kyrkor, men väl upplästes den besynnerligt tillkomna kungörelsen om upproret vid arméen i Wermland. Vid postens ankomst söndagsaftonen var postkontoret formligen belägradt. Med längtan afbidades postens öppnande. Den medförde Posttidningar för den 13 och 14 Mars, som innehöllo detaljerad berättelse om tilldragelserne förstnämde dag och således äfven derom, att konungen blifvit arresterad, afförd till Gripsholm med hela sin familj samt att hertig Carl af revolutionsmännen blifvit erubden riksstyrelsen, den han ock emottagit. Samma post medförde äfven riksföreståndarens påbud af den 14 Mars om inställande af den påbudna krigsgården, intill dess de då samman kallade riksens ständer hunnit derom vidare besluta. Ett ögonvittne, som den tiden såsom civil embetsman tjenstgjorde hos generalguvernören friherre Toll, har berättat, att denne med en kurir från Stockholm, som ankom till Lund först om söndagen emottagit depescher om regemensförändringen. Berättaren kände att den officer som såsom kurir begagnats försummat sig på resan genom en afväg åt Calmar län, för att besöka någon anförvandt, och hörde friherre Toll vid öfverlemnande af svar å depescherne, säga: "der är brevet ni har att återföra; kommer det ej hastigare fram, än det ni framfört till mig, ligger edert hufvud vid edra fötter". Det betraktades på den tiden såsom ett bevis att man i hufvudstaden ej var fullt säker på belåtenheten i Skåne, der Gustaf Adolfs konungafamilj onekligen hade många sympatier, att med extra post den 20 Mars till landshöfdingen grefve Rosen ankom ett bref från riksföreståndaren af den 15:de, innehållande blott en uppmaning att uti allt hvad på honom ankom vidmakthålla lugn och stillhet samt att det honom anför-

trodda embete i vanlig ordning förvalta och med den nit och trohet, som rikets och en hvar medborgares välfärd i dåvarande tid fordrade. Äfven detta bref befanns vara kontrasigneradt af statssekreteraren vid krigsexpeditionen Lagerbring. Det fästade ännu mera uppmärksamhet, att trenne dagar derefter eller den 23 Mars ingick en skrifvelse af riksföreståndaren, daterad sjelfva revolutionsdagen den 13:de, af aldeles enahanda ordalydelse med det förutnämnda tryckta plakatet af samma dag, endast med tillägg af den föreskrift, att landshöfdingens underdåniga skrivelser borde vara ställda till Kongl. Maj:t, liksom skedde då riksföreståndaren under minderårigheten förestod riksstyrelsen, och att detta bref var kontrasigneradt af statssekreteraren Rosenblad. Sedan sinnena hunnit något lugna sig efter det intryck första underrättelsen om regementsförändringen förorsakade, började man erinra sig, hurusom kort förut ett doft rykte smugit ikring, antydande något dylikt, som nu i verkligheten inträffat. Sannolikt var detta rykte ieke aldeles utan grund, utan ett genljud af det sedermera äfven i tryck omtalta tilltänkta försöket att arresteras konungen den 8 Februari på Norrtullsgatan vid resan från Haga in till Stockholm, för att afföra honom till Waxholm, ett försök, som strandade på obeslutsamhet hos de sammansvurne. I allmänhet betraktades i Skåne regementsförändringen blott såsom en af omständigheternes ovilkorliga kraf framkallad händelse. Utan att egentligen hysa någon förkärlek för hertig Carl, ehuru han ej bland de äldre saknade anhängare, syntes man vara belåten att han var att tillgå, för att sättas i spetsen för riksstyrelsen, så att man ej behöfde tillgripa utvägen af ett rikets råd. Riksdagskallelsen till den 1 Maj utgick den 14 Mars och åtföljdes af ett cirkulärbref till landshöfdingarne att i de domsagor, som förvaltades af frälsemän, i stället förordna andra skicklige och pålitlige män att förrätta val till riksdagsmän af bondeståndet. I hufvudsaken grundade sig föreskriften på 1789 års konungaförsäkran, att allmogens riksdagsmannaval borde hållas af ofrälse män; men att låta landshöfdingarne tillförordna domare på landet syntes strida emot allmänna lagens stadgande i 1 kap. 10 § rättegångsbalken "att om häradshöfding har förfall, hofrätt må utse den som hans embete förrätta skall".

Det dröjde ej länge, innan friherre Toll skiljdes från sin befattning både såsom befälhafvare för södra arméen och generalguvernör i Skåne. Genom riksföreståndarens bref till landshöfdingen i Malmö den 27 Mars meddeltes underrättelse derom, att Toll från bägge dessa befattningar tillsvidare erhållit tjenstledighet utan antydan att han den begärt.

Pris: 1 kr. 50 öre.

Till medlemmar af *De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening*, hvilka antingen engång för alla erlägga en afgift ej understigande 30 kronor eller årsafgift af 3 kronor, utdelas denna tidskrift kostnadsfritt. Anmälan om inträde i föreningen kan göras under adress Adjunkt G. Billing Lund.

Af den äldre tidskriftserien återstår ett mindre antal exemplar, som af inträdande föreningsmedlemmar kunna be-
kommas till nedsatt pris af 6 kronor.
